

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI- JA TERVEYSALA

VERTAISSUHDEVÄKIVALTA LASTENSUOJELULAITOKSISSA

Työntekijöiden näkemyksiä vertaissuhdeväkivallasta ja lasten välisistä
valta-asetelmista

TEKIJÄT Jenni Mustonen
Salla Pääkkönen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma	
Työn tekijä Jenni Mustonen & Salla Pääkkönen	
Työn nimi Vertaissuhdeväkivalta lastensuojelulaitoksissa - Työntekijöiden näkemyksiä vertaissuhdeväkivallasta ja lasten välisistä valta-asetelmista	
Päiväys	9.1.2025
	39/5
Yhteistyötaho Pesäpuu ry – Vertaisuus ilman väkivaltaa -hanke	
<p>Tutkimusten perusteella vertaissuhdeväkivalta sijaishuollossa on huolestuttavan yleistä ja sen kokeminen on uhka lapsen turvallisuudelle. Lasten sijaishuoltopaikassa kokema vertaissuhdeväkivalta voi myös koitua lapsen kasvua ja kehitystä uhkaavaksi tekijäksi, vaikka lastensuojelun sijaishuollon tulisi nimenomaan pystyä turvaamaan lapselle turvallinen ja tasapainoinen kasvuympäristö. Vertaissuhdeväkivallalla lastensuojelulaitoksissa tarkoitetaan saman sijaishuoltopaikan jakavien lasten välistä väkivaltaa. Vertaissuhdeväkivaltaa voidaan käyttää yläkäsitteenä kaikelle sijaishuollossa tapahtuvalle lasten väliselle aggressiiviselle käyttäytymiselle. Vertaissuhdeväkivalta on monimuotoinen ilmiö, joka voi ilmetä usein eri tavoin. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata lastensuojelulaitoksissa esiintyvää vertaissuhdeväkivaltaa ja selvittää siihen liittyviä lasten välisiä valta-asetelmia. Tavoitteena oli tuottaa tietoa lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten vertaissuhdeväkivallasta ja valta-asetelmista työntekijöiden näkökulmasta.</p> <p>Opinnäytetyön yhteistyötahona toimi Pesäpuu ry – Vertaisuus ilman väkivaltaa-hanke. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Aineisto tutkimukseen kerättiin lastensuojelulaitosten työntekijöiden ryhmäteemahaastattelulla, joka toteutettiin syyskuussa 2024. Haastatteluun osallistui yhteensä kolme (n=3) lastensuojelulaitoksen työntekijää eri yksiköistä. Haastatteluaineisto analysoitiin induktiivista sisälönanalyysia käyttäen.</p> <p>Tutkimuksessa lastensuojelulaitoksissa ilmenevä vertaissuhdeväkivalta on ilmiönä monimuotoinen ja vaihteleva. Vertaissuhdeväkivaltaa kerrottiin esiintyvän suorana tai epäsuorana väkivaltana, monessa eri muodossa. Tutkimushaastattelun perusteella sanallinen ja epäsuora vertaissuhdeväkivalta näyttäytyivät fyysistä väkivaltaa yleisempinä lastensuojelulaitosten arjessa. Tutkimuksen perusteella sosiaalisessa mediassa tapahtuva vertaissuhdeväkivalta on ajankohtainen haaste. Tutkimuksen tuloksissa näyttäytyy, että lastensuojelulaitoksissa vallitsevat lasten väliset valta-asetelmat ovat työntekijöille helposti havaittavissa. Yksikössä valta-asemassa olevan lapsen rooli korostui ja hänellä on tutkimuksen mukaan merkittävä rooli lastensuojelulaitoksessa vallitsevaan ilmapiiriin. Lastensuojelulaitoksissa lasten välisellä vallankäytöllä ja vertaissuhdeväkivallalla todettiin olevan yhteys, vaikkakaan lasten välistä vallankäyttöä ei voida aina yhdistää vertaissuhteissa esiintyvään väkivaltaan.</p>	
Avainsanat lastensuojelu, sijaishuolto, lastensuojelulaitos, vertaissuhdeväkivalta, valta	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO.....	5
2	LASTENSUOJELULAITOS KASVUYMPÄRISTÖNÄ.....	7
2.1	Lastensuojelulaki lapsen kasvuympäristön turvaajana	7
2.2	Lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle	7
2.2.1	Lapsen sijaishuoltopaikka	8
2.2.2	Lastensuojelulaitoksissa esiintyvä väkivalta	9
2.3	Vertaissuhteet sijaishuollossa	10
2.4	Valta-asetat vertaissuhteissa	11
3	LASTEN VERTAISUHDEVÄKIVALTA.....	13
3.1	Vertaissuhdeväkivallan käsitteellistäminen	13
3.2	Vertaissuhdeväkivallan muodot	13
3.3	Vertaissuhdeväkivaltakokemusten yleisyys	14
3.4	Vertaissuhdeväkivallalle altistavat riskitekijät.....	15
3.4.1	Yksilölliset riskitekijät	15
3.4.2	Sosiaaliset riskitekijät.....	15
3.4.3	Institutionaaliset riskitekijät	16
4	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE	17
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	18
5.1	Tutkimusmenetelmän esittely.....	18
5.2	Aineiston keruu.....	18
5.3	Aineiston analyysi.....	20
6	TULOKSET	23
6.1	Vertaissuhdeväkivalta lastensuojelulaitoksissa	23
6.2	Valta-asetat vertaissuhteissa	25
6.3	Lasten välisten valta-asetemien yhteys vertaissuhdeväkivaltaan.....	27
7	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	30
7.1	Tulosten tarkastelu	30
7.2	Eettisyys ja luotettavuus.....	32
7.3	Ammatillinen kasvu	33
7.4	Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja kehittämisideat	35
	LÄHTEET	36
	LIITE 1: TEEMAHAASTATTELURUNKO.....	40

LIITE 2: SAATEKIRJE YKSIKÖNJOHTAJILLE	41
LIITE 3: SÄHKÖPOSTIViesti RYHMÄHAASTATTELUUN OSALLISTUVILLE	42
LIITE 4: TIETOSUOJASELOSTE.....	43
LIITE 5: SUOSTUMUSLOMAKE.....	48

1 JOHDANTO

Lastensuojelun tutkimuksessa on löydetty paljon epäkohtia lastensuojelutyön menneisyydestä, joita on pyydetty anteeksi sekä kansallisesti Suomessa että kansainvälisesti maailmalla. Sijaishuollossa tapahtuva väkivalta on yksi pahoitelluista asioista. Ajankohtainen tilannekuva Suomesta on kuitenkin yhä hataraa, etenkin vertaissuhdeväkivallan osalta. Kansainvälistä tutkimusta aiheesta on tehty 1990-luvulta etenkin Iso-Britanniassa ja Kroatiassa. Lastensuojelujärjestelmissä on kuitenkin valtiokohtaisia, merkittäviäkin eroja, joten kansallinen tutkimus sijaishuollossa tapahtuvasta vertaissuhdeväkivallasta on tarpeellista. (Mononen, Hakovirta, Rasinkangas & Ikonen 2021, 276.)

Lastensuojelu on lastensuojelulain alaista toimintaa, jota toteutetaan asiakkaalle laaditun asiakas-suunnitelman mukaisesti joko avohuollon tukitoimina tai sijaishuollon, kiireellisen sijoituksen, huostaanoton tai jälkihuollon toimin (Lastensuojelulaki 417/2007, 1 luku 3 §). Lastensuojelun sijaishuoltoon turvaudutaan silloin kun on arvioitu, ettei perhettä voida auttaa lastensuojelun ehkäisevillä palveluilla, avohuollon tukitoimilla tai kyseiset tukitoimet on todettu riittämättömiksi. Sijaishuolto edellyttää myös sitä, että lapsen kasvun ja kehityksen on katsottu vakavasti vaarantuneen. Sijaishuollon keskeisimpänä tehtävänä on lapsen suojeleminen ja hänen tasapainoisen kasvun ja kehityksen turvaaminen. (Sinko 2016, 5.) Sijaishuolto lapselle voidaan järjestää perhehoitona, laitoshoitona tai muutoin lapsen tarpeiden mukaisesti. Laitoshoidon tarkoittaa lapsen sijoittamista lastensuojelulaitokseen. Lastensuojelulaitoksiksi määritellään lastenkodit, koulukodit ja muut näihin rinnastettavat laitokset. (Lastensuojelulaki, 10 luku 49 §, 57 §.)

Lapsen sijaishuoltopaikan tehtävänä on lapsen turvallisen elämän varmistaminen. Kuitenkin valitettavan usein sijaishuollossa asuvat lapset joutuvat kohtaamaan väkivaltaa omassa sijaishuoltopaikkassaan. (Korhonen 2023, 11.) THL:n Kysy ja kuuntele -hankkeen loppuraportissa kerrotaan, että tutkimuksen perusteella voidaan todeta lasten välisen väkivallan ja kiusaamisen olevan varsin tavallisia ilmiöitä sijaishuollossa (Eriksson & Korhonen 2022, 87). Vertaissuhdeväkivaltaa voidaan pitää kattokäsitteenä kaikille väkivallan muodoille, joiden kohteena olevaa voidaan pitää tekijälleen vertaisena. Sijaishuollossa tällä vertaisuudella tarkoitetaan iän sijasta jaettua sijoituspaikkaa. Monosen ym. (2021, 277, 280) tutkimuksen perusteella sijoitetuista lapsista kolmasosa oli joutunut viikoittain kokemaan henkistä väkivaltaa vertaisiltaan ja fyysistä väkivaltaa oli kokenut kymmenesosa sijoitetuista lapsista.

Lastensuojelun sijaishuollon epäkohtia selvittäneessä tutkimuksessa lasten väliseen väkivaltaan on todettu liittyneen valta, ja sen kautta muodostetut asemat vertaissuhteissa. Väkivallan keinoin lapset ovat hakeneet omaa valta-asemaansa, jota myös väkivallalla on ylläpidetty. (Hytönen ym. 2016, 99.) Valta on ihmisten välisissä suhteissa esiintyvä ilmiö, johon liittyy monia piirteitä, kuten esimerkiksi asema. Valta-asemassa olevalla henkilöllä on valtaa saada asiat tapahtumaan haluamallaan tavalla. Valta-asema ei muodostu tyhjiössä, eikä valtaa voi käyttää ilman sen kohdetta. Valta-aseman muodostuminen on prosessi, johon osallistuu sekä vallan käyttäjä että sen kohteina olijat. (Jabe & Kuusela 2013, 12.) Opinnäytetyössämme käsittelemme valtaa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa esiintyvänä valtana (Niemi, Kainulainen & Honkatukia 2017, 13).

Opinnäytetyömme toimeksiantajana toimii Pesäpuu ry:n Vertaisuus ilman väkivaltaa (ViV) -hanke. Pesäpuu ry on lastensuojelun kehittämissyhteisö, jonka toiminnan keskiössä ovat lastensuojelun

asiakslapset ja -nuoret (Pesäpuu julkaisuaika tuntematon a). Vertaisuus ilman väkivaltaa -hankkeessa pyritään luomaan tilannekuvaa sijaishuollossa tapahtuvasta vertaissuhdeväkivallasta, sekä tuottamaan erilaisia keinoja ilmiöön puuttumiseen sekä sen ennaltaehkäisyyn yhdessä kokemusasiantuntijoiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa. (Pesäpuu julkaisuaika tuntematon b.)

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kuvata vertaissuhdeväkivaltaa ja selvittää siihen liittyviä lasten välisiä valta-asetelmia. Tavoitteenamme on tuottaa tietoa lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten vertaissuhdeväkivallasta ja valta-asetelmista työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyömme toteutetaan laadullisena tutkimuksena ja aineisto kerätään ryhmäteemahaastattelulla lastensuojelulaitosten työntekijöiltä.

Opinnäytetyössä lapseksi määritellään Lastensuojelulain (1 luku 6 §) mukaisesti alle 18-vuotias henkilö. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa (60/1991) linjataan, että kaikilla alle 18-vuotiailla on oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon. Lastensuojelulla on yhteiskunnallinen tehtävä näiden oikeuksien turvaamisessa. Lastensuojelu on osa sosiaalipalveluita, joissa sosionomit työskentelevät edistääkseen haavoittuvassa asemassa olevien yksilöiden ja yhteisöjen asemaa. Edistämistyön tueksi tarvitaan ajantasaista, luotettavaa tutkimustietoa, jonka avulla asiakastyön käytäntöjä voidaan kehittää. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014; Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 2023.)

2 LASTENSUOJELULAITOS KASVUYMPÄRISTÖNÄ

2.1 Lastensuojelulaki lapsen kasvuympäristön turvaajana

Lastensuojelulain mukaan lapsella on oikeus turvalliseen ympäristöön, jossa kasvaa ja kehittyy. Lisäksi lastensuojelulaissa on määritelty lapsen oikeus monipuoliseen ja tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen, sekä erityiseen suojeluun. (Lastensuojelulaki, 1 luku 1 §.) Lastensuojelun tehtävänä on huolehtia siitä, että nämä oikeudet toteutuvat (Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisuaika tuntematon). Lastensuojelussa painotetaan lapsen edun sekä oikeuksien ensisijaisuutta. Näiden toteutumiseksi lastensuojelun kentällä joudutaan myös tilanteisiin, joissa viranomainen saattaa joutua puuttumaan perhe-elämän ja yksityisyyden suojaan. (Kiili, Jaakola, Anis, Lamponen & Stenvall 2024, 8.)

Lastensuojelu painottuu nykyisin aiempaa enemmän ennaltaehkäiseviin sekä perhettä tukeviin palveluihin (Hakalehto 2016, 23). Lastensuojelun lähtökohtaisena tavoitteena on, että lasta ja hänen perhettään pystyttäisiin tukemaan ennaltaehkäisevillä sekä vapaaehtoisuuteen pohjautuvilla perhesosiaalityön ja lastensuojelun avohuollon palveluilla. Palveluiden tavoitteena on, että lapsi pystyisi asumaan kotonaan, oman perheensä luona. (Kiili ym. 2024, 8.) Lastensuojelu pystytään kuitenkin määrittelemään viimesijaiseksi, julkisoikeudelliseksi turvaverkoksi, jolla pyritään turvaamaan lapsen kasvu, kehitys ja huolenpito. Lastensuojelu ei yleisesti koske kaikkia lapsia ja perheitä, vaan painottuu pääsääntöisesti erityistä tukea tarvitsevien lasten ja perheiden auttamiseen ja tukemiseen. Lastensuojelulaissa määritellyt lapsen oikeudet turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen ja erityiseen suojeluun puolestaan koskevat kaikkia lapsia. (Hakalehto 2016, 23: Lastensuojelulaki, 1 luku 4a §.)

Vastuu lapsen hyvinvoinnista ja huolenpidosta on ensisijaisesti lapsen vanhemmilla tai lapsen muilla huoltajilla. Vanhempien ja huoltajien on mahdollista saada apua ja tukea kasvatustehtävänsä lasten ja perheiden kanssa toimivilta viranomaisilta. Viranomaisten tehtävänä on tarjota asianmukaista apua oikea-aikaisesti, sekä ohjata lapsi ja perhe tarpeen vaatiessa lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki, 1 luku 2 §.) Vuoden 2023 aikana Suomessa lastensuojeluilmoituksia tehtiin yhteensä yli 110 000 lapsesta. Vuodesta 2022 lastensuojeluilmoituksen kohteena olevien lasten lukumäärä on kasvanut noin 11%. Lastensuojeluilmoitusten määrä on painottunut viimeisten vuosien aikana koko ajan enemmän koulu- ja teini-ikäisiin lapsiin, ja lastensuojeluilmoitusten määrä 13–15-vuotiaiden lasten ikäryhmässä on ollut merkittävimmin nousussa. (Forsell & Kuoppala 2024, 1, 20.)

Lapsen edun huomioiminen on ensisijaista, kun arvioidaan lastensuojelun tarvetta tai toteutetaan lastensuojelua (Lastensuojelulaki, 1 luku 4 §). Lastensuojelun tarpeessa olevalle lapselle ja perheelle tulee järjestää heidän tarvitsemiaan tukitoimia sekä palveluja (Lastensuojelulaki, 1 luku 2 §). Lastensuojelussa lapsen ja perheen tukemiseksi tulee käyttää ensisijaisesti avohuollon tukitoimia. Mikäli sijaishuolto katsotaan olevan lapsen edun mukaista, se tulee järjestää ilman viivytystä. Lastensuojelussa toimiessa on huomioitava mahdollisimman hienovarainen toimintatapa. (Lastensuojelulaki, 1 luku 4 §.)

2.2 Lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle

Lastensuojelun asiakkuuksissa, joissa lapsen kotiin järjestetty apu koetaan riittämättömäksi turvaamaan lapsen kasvua ja kehitystä, on perusteltua järjestää lapsen arki muualla kuin hänen kotonaan.

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, mutta lapsi voidaan myös huostaanottaa, sijoittaa kiireellisesti tai hallinto-oikeuden väliaikais määräyksen nojalla. (Heino 2009, 73.) Sijaishuolto on määritelty kodin ulkopuolella tapahtuvaksi lapsen hoidoksi ja kasvatukseksi silloin kun lapsi on huostaanotettu, kiireellisesti sijoitettu tai hallinto-oikeuden väliaikais määräyksen perusteella sijoitettuna (Lastensuojelulaki, 10 luku 49 §).

Lastensuojelun lähtökohtana pidetään aina lapsen edun toteutumista ja lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Lapsen erityisen suojelun sekä lapsen edun toteutumisen vuoksi lastensuojelun perustehtävä voi vaatia viranomaisten taholta vastentahtoisia toimenpiteitä, esimerkiksi lapsen sijoittamisen kodin ulkopuolelle. (Kiili, Moilanen & Hedman 2024, 22.) Lapsen huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen tulee ryhtyä, mikäli havaitaan, että lapsen terveys ja kehitys vaarantuvat vakavasti lapsen puutteellisen huolenpidon tai muiden kasvuolosuhteiden vuoksi. Lapsen huostaanottoon ja kodin ulkopuolelle sijoittamiseen voi johtaa myös lapsen oma käyttäytyminen, joka vakavasti vaarantaa hänen omaa terveyttään ja kehitystä. Lapsen huostaanotto ja sijaishuolto ovat mahdollisia vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole sopivia ja mahdollisia, sekä ne ovat koettu riittämättömiksi. Huostaanottoon ja sijaishuoltoon ryhdytään ainoastaan silloin, kun niiden arvioidaan olevan lapselle eduksi. (Lastensuojelulaki, 9 luku 40 §.)

Kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia vuonna 2023 Suomessa oli yhteensä 17 299. Kodin ulkopuolelle sijoitetulla lapsella tarkoitetaan lasta, joka on huostaanotettu, kiireellisesti sijoitettu tai avohuollon tukitoimena sijoitettu. Kodin ulkopuolinen sijoitus käsittää myös jälkihuollon sijoittamat lapset. (Forsell & Kuoppala 2024, 10.) Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä 2000-luvun aikana on kasvanut merkittävästi, sillä kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä vuonna 1990 on ollut noin 6000 (Kiili, Moilanen & Hedman 2024, 22). Kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista poikien osuus on ollut tyttöjen osuutta suurempi aina 1990-luvulta saakka. Sijoitettujen poikien määrä vuonna 2023 oli 9023, joka vastaa 52 prosenttia kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista. Kodin ulkopuolella asuvien tyttöjen määrä oli 8267 vuonna 2023. (Forsell & Kuoppala 2024, 10.)

2.2.1 Lapsen sijaishuoltopaikka

Lastensuojelun sijaishuoltoa pystytään toteuttamaan perhehoitona, laitoshuoltona tai muutoin lapsen tarpeisiin vastaten (Lastensuojelulaki, 10 luku 49 §). Lasten sijaishuoltopaikat vuonna 2023 ovat jakaantuneet seuraavasti; 42 % lapsista oli sijoitettuna perhehoitoon, 5 % ammatilliseen perhehoitoon, 49 % lastensuojelulaitoksiin sekä 4 % lapsista olivat muussa hoidossa (Forsell & Kuoppala 2024, 13). Lapsen sijaishuoltopaikkaa valitessa tulee huomioida erityisesti lapsen tarpeet, huostaanoton syyt sekä hoidon jatkuvuus. Lisäksi erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, että lapsen yhteys sisäruksiin sekä muihin läheisiin ihmissuhteisiin olisi turvattu. (Lastensuojelulaki, 10 luku 50 §.)

Lapsen huostaanotto ja sijaishuolto eivät yksistään pysty takaamaan lapsen edun toteutumista. Merkityksellisimmässä asemassa lapsen edun toteutumisessa on sijaishuoltopaikka, jossa lapsi asuu. Välittävä ja rakastava ihmissuhde ja paikka, jossa kasvaa, yhdistettynä hoivaan ja huolehtimiseen, oppimiseen, kuntoutumiseen sekä vahvistumiseen ovat asioita, joita jokainen lapsi tarvitsee kehittyäkseen. (Heino 2009, 73.) Ensisijaisesti huostaanotettu lapsi sijoitetaan perhehoitoon. Lapsen sijoittaminen laitoshuoltoon tulee kyseeseen, mikäli lapsen sijaishuollon järjestäminen ei ole mahdollista ja lapsen edun mukaista perhehoidossa, tai muualla riittävien tukitoimien avulla. (Eriksson & Sälles 2021, 8.)

Sijaishuoltopaikat sekä niihin sijoitetut lapset ja heidän yksilölliset taustansa ovat hyvin erilaisia (Pösö, Lönnqvist, Petrelius, Salminen & Väkeväinen 2019, 443). Nykyisin sijaishuoltoon saapuvat lapset ovat aikaisempaa useammin nuoruusiässä olevia lapsia. Nuoruusiässä olevat lapset ovat usein joutuneet kasvamaan jo pidempään epäsuotuisassa ympäristössä, minkä vuoksi haasteet ovat päässeet kasvamaan jo suuriksi ja monimuotoisiksi. Nuoruusikäisten sijoitettujen lasten ongelmien kirjo on laaja – heillä voi olla mm. neurologisia, psyykkisiä ja somaattisia sairauksia sekä samanikäissairauksia, jolloin on selvää, että heidän terveydentilansa on heikompi kuin muilla samanikäisillä. (Sinkkonen 2015, 148.) On siis selvää, että vaikka perhehoito on lastensuojelulainkin mukaan sijaishuollon ensisijainen muoto, niin usein lasten haasteet ovat niin suuria, että lapsen hoito ja huolenpito vaatii sellaista erityisosaamista, mitä ei voida perhehoidossa lapselle tarjota. Lapsilla voi olla myös esimerkiksi päihteiden käyttöä, itsetuhoisuutta, väkivaltaisuutta ja rikollisuutta, jotka ovat esteenä perhehoitoon sijoittamiselle. Tällöin on turvauduttava lastensuojelun laitoshuoltoon. (Sinko 2016, 19.)

Lapsen sijaishuoltopaikan määrittäminen on prosessi ja lapsen osallisuus prosessiin nähdään merkittävänä. Osallisuudella ei tarkoiteta sitä, että lapsi pystyisi itse valitsemaan sijaishuoltopaikkansa, tai ainoastaan sitä, että lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä kirjataan. Lapsen osallisuus lastensuojelun sijaishuollon prosessissa tarkoittaa sitä, että lapselle annetaan mahdollisuus osallistua neuvotteluihin ja lapsi saa kysyä sekä esittämiinsä kysymyksiin vastauksia. Lisäksi lasta tulee kuunnella ja hän saa esittää omia mielipiteitään, sekä kertoa omia näkemyksiään asioista. Osallisuutta prosessissa on myös tiedon antaminen sekä tilanteen selittäminen lapselle ymmärrettävästi, hänen kehitystasonsa mukaisesti. (Sinko 2016, 39.)

Lastensuojelun laitoshuollolla tarkoitetaan lastensuojelulaitoksia, joissa järjestetään lastensuojelun sijaishuoltoa. Lastensuojelulaitoksia ovat lastenkodit, nuorisokodit, vastaanottokodit sekä koulukodit ja muut vastaavat lastensuojelulaitokset. Lastensuojelulaitosten ylläpitäjinä toimii pääsääntöisesti valtio, kunnat (nykyisin hyvinvointialueet) sekä yksityiset palveluntuottajat. Lastensuojelulaitoksiin sijoitetaan lapsia, joiden haasteet ovat moninaisia ja laaja-alaisia tai heidän hoitonsa vaatii jonkinlaista erityisosaamista. Laitoshuollossa työskenteleviltä työntekijöiltä edellytetään riittävää, työtehtävän edellyttämää ammattitaitoa. (Saastamoinen 2010, 10-11.)

2.2.2 Lastensuojelulaitoksissa esiintyvä väkivalta

Sijaishuollossa esiintyvistä väkivallasta, etenkin Suomessa, on olemassa vain vähän kattavaa tutkittua tietoa. On kuitenkin todettu, että sijoitetut lapset joutuvat muita lapsia useammin väkivallan tai kaltoinkohtelun uhriksi (Korhonen 2023, 11). Kun lapsi päätyy sijoitetuksi omasta kodista laitokseen ja joutuu sijoituksen aikana kokemaan väkivaltaa, voidaan ilmiötä kuvata laitospäiväkirjalla (Koivula, Ellonen, Ikonen & Paavilainen 2021, 264). Väkivaltaa voidaan nimittää laitospäiväkirjaksi, mikäli sen katsotaan mahdollistuvan nimenomaisesti lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamisen vuoksi. Laitospäiväkirja käsittää laitoksen työntekijöiden lapseen kohdistaman väkivallan sekä itse järjestelmän mahdollistaman ja sijoitettuun lapseen kohdistaman väkivallan. Laitokseen sijoitettujen lasten keskinäinen väkivalta voidaan ajatella myös laitospäiväkirjan yhdeksi piirteeksi järjestelmän sen mahdollistamisen vuoksi. Laitospäiväkirjan erityispiirteenä on, ettei lapsen oikeus turvalliseen ja väkivallattomaan kasvu-ympäristöön pääse toteutumaan laitoksessa esiintyvän väkivallan vuoksi. (Hyvärinen 2017, 28.) Laitospäiväkirja tunnustetaan ongelmaksi lastensuojelun sijaishuollossa, vaikka sijaishuoltoa pidetäänkin pääpiirteittäin lapselle turvallisenä kasvu-ympäristönä (Koivula ym. 2021, 264).

Suomessa ammatillisiin perhekoteihin ja lastensuojelulaitoksiin sijoitetuista lapsista 18% oli kokenut kaltoinkohtelua sijaishuollon aikuisten toimesta. Kaltoinkohteluksi kyseisessä tutkimuksessa määriteltiin fyysiset, seksuaaliset sekä henkiset väkivallanteot, sekä rangaistuskäytännöt, jotka eivät olleet lastensuojelulain mukaisia. Yli puolet tutkimukseen osallistuneista lapsista kertoivat joutuneensa kiusaamisen tai väkivallan kohteeksi samassa sijaishuolto paikassa asuvan lapsen toimesta. (Koivula ym. 2021, 263, 266, 271.) Mononen ym. (2021, 283) esittävät tutkimuksessaan, että vertaisten välillä tapahtuva väkivalta sekä kaikenlainen muu epäoikeudenmukaisuus näyttävät kohdistuvan samoihin lapsiin.

Lapsen sijaishuollossa kokema väkivalta tai sijaishuoltopaikan väkivaltaa salliva toimintakulttuuri rikkoo lastensuojelun sijaishuollon pääperiaatteita sekä loukkaa lapsen oikeuksia, sillä sijaishuoltopaikan velvollisuutena on varmistaa, että lapsi saa elää turvallista elämää (Pösö, Lönnqvist, Petrelius, Salminen & Väkeväinen 2019, 442; Korhonen 2023, 11). Sijaishuoltopaikassa vertaisten välillä tapahtuvat konfliktitilanteet ovat uhka lapsen turvallisuudelle ja voivat uhata lapsen kasvua ja kehitystä samoin kun sijoituksen taustalla olevat syyt (Korhonen 2023, 11).

Vaikka lapseen itseensä ei kohdistuisi suoraa väkivaltaa, jatkuva väkivallan uhka ja sen sivusta seuraaminen vaikuttavat heikentävästi lasten turvallisuuden kokemuksiin. Mikäli lapset eivät saa kokemusta turvallisesta ympäristöstä sijaishuollossa, on mahdollista, etteivät he pääse käsittelemään kodin traumaattisia kokemuksia. Tällöin eletty aika sijaishuollossa voi muodostua uudeksi traumaattiseksi ajanjaksoksi lapsen elämässä. (Moore, McArthur & Death 2020, 120, 127.) Turvallinen kasvuympäristö on merkityksellisessä asemassa lapsen sijoituksen tavoitteiden toteutumisen vuoksi (Korhonen 2023, 11). Kokemus turvallisesta laitospäristöstä muodostuu lasten näkökulmasta paikasta, jossa he kokevat olonsa turvallisiksi ja jossa he voivat rentoutua. Turvallisessa laitospäristössä lapsella on luottamukselliset ja kunnioittavat suhteet työntekijöihin ja vertaisiin (Moore, McArthur & Death 2020, 114.)

Kodin turvattoman ilmapiirin vuoksi lastensuojelun toimesta sijoitetut lapset kertoivat ymmärtävänsä sijoituksen syyn heidän turvallisuutensa takaamiseksi. Kuitenkaan laitospäristö ei aina vastaa heidän toiveitaan turvallisesta asuinpaikasta. (Moore, McArthur & Death 2020, 114.) Sijoitettujen lasten menneisyyden traumat altistavat lapsen usein myös uusille traumaattisille kokemuksille, joissa lapsi voi olla osallisena niin väkivallan tekijänä että uhrina (Eriksson, Ståhlberg, Svetloff, Barkman, Liukkonen & Hipp 2023, 12).

2.3 Vertaissuhteet sijaishuollossa

Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset usein ymmärtävät sijoituksen merkityksen heidän turvallisuutensa vuoksi, mutta ovat samalla tietoisia myös tähän liittyvästä stigmasta. Lapsi voi kokea samaan aikaan olonsa turvallisiksi ja välitetyksi, mutta myös suurta häpeää sijoitusta kohtaan. Nämä ristiriitaiset tunnekokemukset heijastuvat myös lasten vertaissuhteisiin sekä laitoksessa, että sen ulkopuolella. (Emond 2014, 199–200.) Lastensuojelulaitoksessa asuminen määrittääkin lasten vertaissuhteita paljon. Laitoksen ulkopuoliset vertaissuhteet voivat olla haastavia muodostaa, sillä lapsi saattaa pelätä toisten reaktiota omaan sijoitukseensa. Olemassa olevien ystävyyssuhteiden ylläpitämistä voi puolestaan hankaloittaa laitoksen säännöt ja käytännöt. (Mann-Feder 2018, 159.) Lapsi voidaan myös sijoittaa kauemmas aiemmasta elinympäristöstään, jolloin myös välimatka muodostuu haasteeksi ystävyyssuhteiden ylläpitämiseen (Emond 2014, 198).

Ystävyysuhteet laitoksen sisäisissä vertaissuhteissa voivat olla sekä positiivisia että ongelmallisia (Mann-Feder 2018, 160). Ystävystyminen vertaissuhteissa voi olla merkittävää sijoitetuille lapsille, sillä sijoitettuja lapsia yhdistää aina jossain määrin samankaltaiset elämänkokemukset (Sekol 2016, 425). Jaetut elämänkokemukset sekä yhdessä eletty arki sijoituksessa voivatkin luoda lasten välille erityisen tunnesiteen (Mann-Feder 2018, 158). Positiivisilla sijaishuollon aikaisilla vertaissuhteilla voi olla merkittävä rooli lasten hyvinvoinnille, sillä hyvät suhteet vertaisiin lisäävät lasten turvallisuuden tunnetta (Moore, McArthur & Death 2020, 121). Näin ollen vertaistuki lasten kesken voikin olla merkittävämpää kuin esimerkiksi lastensuojelun työntekijöiltä saatu tuki (Sekol 2016, 425).

Yksikin hyvä vertaissuhde on lapselle tärkeää (Moore, McArthur & Death 2020, 122). Ystävällinen, provosoimaton ja muita arvostava käytös ovat ominaisuuksia, joita lapset arvostavat vertaisissaan (Sekol 2013, 1905). Lapsella, joka kokee itsensä arvostetuksi ja hyväksytyksi vertaisten kesken, ei luultavimmin ole tarvetta kiusata vertaisiaan, tai joutua puolustamaan itseään tai asemaansa (Sekol 2016, 425). Toisaalta lapset, jotka ovat ystävystyneet keskenään saattavat suojella toisiaan huonolta kohtelulta (Moore, McArthur & Death 2020, 123, 126).

Ystävystyminen vertaisten kesken voi muodostua ongelmalliseksi, mikäli ystävyys vaikuttaa lapsiin negatiivisesti. Työntekijöiden näkökulmasta tämä voi näkyä niin, että lapset vahvistavat toistensa haitallista käyttäytymistä. Lasten näkökulmasta vertaissuhteita varjostaa epävarmuus yhteisen sijoitusajan kestosta, sekä ystävyuden aitoudesta. Niin lapset kuin sijaishuollon aikuisetkin tunnistavat vertaissuhteissa esiintyvän manipuloivaa käyttäytymistä ja ystävyuden väärinkäyttöä. (Mann-Feder 2018, 158, 160.)

2.4 Valta-asetat vertaissuhteissa

Barterin (2007, 144) mukaan sijaishuollossa asuvien lasten vertaissuhteisiin liittyy lähes aina hierarkkinen ulottuvuus, jolla on yhteys vallan väärinkäyttöön sekä vertaissuhdeväkivaltaan. Väkivallalla on muodostettu arvojärjestystä lastensuojelulaitoksessa asuvien lasten kesken, ja väkivaltaisilla teoilla saavutettua valtaa on ylläpidetty ja käytetty (Hytönen ym. 2016, 99). Lasten keskinäiset valtasuhteet voivat olla niin kutsuttua hiljaista tietoa, joka ei näyttydy etenkään vertaisryhmän ulkopuolisille aikuisille (Honkatukia 2017, 330).

Valta-asemien koetaan muodostuvan lasten välille lähes vääjäämättä (Barter 2007, 144). Nuoremmat lapset ovat useimmiten alisteisemmassa asemassa suhteessa laitoksen vanhempiin lapsiin (Sekol 2013, 1905). Jos lapsella on huonot välit vertaisiin, asettaa se hänet haavoittuaiseen asemaan. Lapsi voikin kokea, että turvautumalla väkivaltaan, on mahdollista parantaa omaa asemaa vertaisten keskuudessa. (Moore, McArthur & Death 2020, 117, 123.) Etenkin pojille on tyypillistä käyttäytyä uhkaavasti vain todistaakseen omaa maskuliinisuuttaan vertaisilleen (Barter 2007, 142). Tytöille on tyypillistä hakea valtaa poikia peiteltymin (Attar-Schwartz & Khoury-Kassabri 2015, 94).

Väkivaltainen käytös vertaisia kohtaan voi johtaa myös oman aseman heikentymiseen. Vaikka väkivallalla saavuttaisikin valtaa, voi se johtaa muiden lasten epäkunnioitukseen valta-asemassa olevaa kohtaan. (Sijtsema, Lindenberg, Ojanen & Salmivalli 2020, 1482.) Lapsen valta-asema voikin muodostua myös siihen tietoisesti pyrkimättä, jos joku lapsista saa muiden kunnioituksen omalla käytöksellään. Usein valta-asemaan pääsee kuitenkin lapsi, joka on asunut laitoksessa pisimpään. (Sekol 2013, 1905.) Uuden lapsen saapuminen yksikköön muuttaa aina ryhmässä vallinnutta dynamiikkaa

(Sekol 2016, 424). Samoin käy, kun joku lapsista poistuu yksiköstä. Etenkin korkeimmassa asemassa olleen lapsen poistuminen jättää valta-aseman toisten tavoiteltavaksi (Barter 2007, 144).

3 LASTEN VERTAISUHDEVÄKIVALTA

3.1 Vertaissuhdeväkivallan käsitteellistäminen

Väkivaltaa voidaan kuvata monitasoisena ilmiönä, joka muodostuu sekä yksilöllisten että yhteiskunnallisten tekijöiden vaikutuksesta. Väkivaltaa esiintyy erilaisissa ihmisten välisissä suhteissa, erilaisissa ympäristöissä sekä erilaisissa muodoissa, mikä tekee tarpeen väkivaltaa kuvaavien käsitteiden määrittelemiselle. Ilman väkivaltailmiön käsitteiden määrittelyä jaetun ymmärryksen muodostaminen ilmiöstä vaarantuu. (Bildjuschkin ym. 2020, 3.) Väkivalta on terminä arvolatautunut, eli kun tapahtumaa, tekoa tai ilmiötä kuvataan väkivallaksi, sisältää se moraalikäsitteeseen perustuvan kannanoton. Näillä kannanotoilla voidaan nostaa esiin sosiaalisia ongelmia tai vääryyksiä, sekä erilaisten ihmisyhmien kokemaa kärsimystä tai epäoikeudenmukaista asemaa. (Ronkainen 2017, 19.) Esimerkiksi koulukiusaamisen sijaan ehdotetaan puhuttavan kouluväkivallasta, jotta ilmiön haitallisuus otettaisiin vakavasti (Isotalus 2023; Izadi 2021).

Sijaishuollossa tapahtuvasta lasten välisestä kiusaamisesta ja väkivallasta on eriäviä käsityksiä, joka johtaa erilaisten käsitteiden ja termien käyttämiseen (Mazzone, Nocentini & Menesini 2018, 102). Sijaishuollossa tapahtuvaa lasten välistä kiusaamista on kuvattu vertailukelpoisemmaksi vankilassa tapahtuvaan kiusaamiseen kuin esimerkiksi kouluympäristössä (Sekol & Farrington 2016, 100). Sijaishuolto ja vankila ovat kuitenkin monelta osin toisistaan eroavia järjestelmiä yhtäläisyyksistään huolimatta (Mononen ym. 2021, 276). Näistä syistä tarvitsemme yhdenmukaisia käsitteitä sijaishuollossa tapahtuvaan lastenväliseen väkivaltaan.

Vertaissuhdeväkivaltaa voidaan käyttää kattokäsitteenä kaikelle sijaishuollossa tapahtuvalle lasten väliselle aggressiiviselle käyttäytymiselle. Tällöin käsite kattaa kaikenlaisen kiusaamisen, väkivallan, pahoinpitelyt ja hyväksikäytöt, tapahtuivatpa nämä tahallisesti tai tahattomasti. (Mononen ym. 2021, 277.) Vertaissuhdeväkivalta voi ilmetä yksittäisenä tekona tai toistuvina yhteenottoina sijoitettujen lasten välillä. Yhteenotot voivat muodostua yksittäisen tapahtuman seurauksena tai olla osa laajempaa valtdynamiikkaa vertaisten välillä. (Barter 2007, 142.)

3.2 Vertaissuhdeväkivallan muodot

Sijaishuollossa esiintyvä vertaissuhdeväkivalta voidaan erotella suoraksi ja epäsuoraksi väkivallaksi (Mononen ym. 2021, 277). Epäsuora väkivalta on hankalammin määriteltävä ja mitattava aggression muoto, joka jää suoraan väkivaltaan verrattuna herkemmin ammattilaisilta huomaamatta. Pahantahainen juoruilu ja selän takana puhuminen sekä valheellisten huhujen levittäminen ovat epäsuoran väkivallan muotoja. Epäsuoraa väkivaltaa voi olla myös tietoinen joukosta poissulkeminen ja henkilön olemassaolon sivuuttaminen sekä uhrin henkilökohtaiseen omaisuuteen kajoaminen. (Attar-Schwartz & Khoury-Kassabri 2015, 85, 90; Sekol & Farrington 2009, 20.)

Suora väkivalta pitää sisällään sanalliset, fyysiset ja seksuaaliset väkivallanteot. Suoraa väkivaltaa ovat myös pelottelu ja pakottaminen, esimerkiksi valehtelemaan tai palvelusten tekemiseen. (Sekol & Farrington 2009, 21-22.) Sanallisen väkivallan muotoja ovat esimerkiksi pilkkaaminen, tietoinen loukkaaminen sekä nöyryyttäminen (Attar-Schwartz & Khoury-Kassabri 2015, 90). Sanallinen väkivalta voi kohdistua esimerkiksi uhrin ulkonäköön, perheeseen, etnisyyteen tai seksuaalisuuteen (Barter 2007, 141). Sanallista väkivaltaa esiintyy niin paljon, että sen katsotaan usein kuuluvan

osaksi laitosilmapiiriä. Tällöin työntekijät jättävät herkemmin puuttumatta sanallisiin yhteenottoihin vertaisten välillä. (Attar-Schwartz & Khoury-Kassabri 2015, 85; Barter 2007, 143.)

Fyysinen väkivalta voi olla mitä vain pienistä yhteenotoista vakaviin pahoinpitelyihin (Moore, McArthur & Death 2020, 114). Fyysisiä yhteenottoja voidaan myös tehostaa käyttämällä esimerkiksi teräaseita. Toisen henkilökohtaisen omaisuuden tuhoaminen, katseiden ja eleiden välityksellä tapahtuva uhkailu, sekä henkilökohtaiseen tilaan tunkeutuminen voidaan ajatella olevan fyysistä, mutta kontaktitonta väkivaltaa. (Barter 2007, 141-142.) Fyysisen väkivallan kokemukset voivat aiheuttaa lapsessa jatkuvaa varuillaan oloa ja pelkoa seuraavasta yhteenotosta (Moore, McArthur & Death 2020, 117).

Epäsopiva ja -toivottu koskettelu, painostaminen seksuaalisiin tekoihin sekä raiskaus ovat vertaissuhdeväkivallan seksuaalisia muotoja (Moore, McArthur & Death 2020, 117; Barter 2007, 141). Seksuaaliseen väkivaltaan voidaan sisällyttää seksuaalinen häirintä, joka voi ilmetä esimerkiksi seksuaalissävytteisenä kiusoitteina tai epäsovivana vitsailuna (Moore, McArthur & Death 2020, 117).

Väkivaltaan voi liittyä vallan väärinkäyttämistä, joka voi tapahtua tietoisena toimintana tai tiedostamatta (Eriksson ym. 2023, 16). Väkivallalla hallitseminen on vahvasti henkistä, sillä pelko väkivallasta on vahva tapa hallita kohdettaan (Hytönen ym. 2016, 100). Väkivalta ja valta tulee kuitenkin ymmärtää toisistaan eroavina asioina, vaikka vahva yhteys näiden välillä onkin. Väkivalta on keino vallan tai aseman saavuttamiseen. (Ronkainen 2017, 22.)

3.3 Vertaissuhdeväkivaltakokemusten yleisyys

Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn pohjalta tehtyjen tutkimusten (Mononen ym. 2021; Koivula ym. 2021) perusteella sijaishuollossa tapahtuvaa vertaissuhdeväkivaltaa voidaan pitää varsin yleisenä. Yli puolet sijoitetuista lapsista oli kokenut vertaissuhdeväkivaltaa jossain muodossa (Koivula ym. 2021, 270). Sijaishuollossa asuvista lapsista kolmasosa oli kokenut viikoittain henkistä väkivaltaa vertaisiltaan, fyysistä väkivaltaa kymmenesosa. Härnääminen ja ärsyttäminen olivat yleisimmät muodot henkisen väkivallan kokemuksissa. Yleisiä olivat myös nimittelyn ja kiusoitteiden kokemukset. Lyöminen, töniminen ja potkiminen olivat puolestaan yleisimpiä muotoja fyysisen väkivallan osalta. (Mononen ym. 2021, 280.)

Myös kansainvälisten tutkimusten perusteella vertaissuhdeväkivaltaa voidaan pitää yleisenä (Mazzone, Nocentini, Menesini 2018, 108). Epäsuoran ja sanallisen väkivallan kokemuksia kartoittaneessa tutkimuksessa (Attar-Schwartz & Khoury-Kassabri 2015, 84) lähes kolmeneljäsosa lapsista oli kokenut vertaissuhdeväkivaltaa kuukauden sisällä. Samaan aineistoon perustuneen tutkimuksen (Khoury-Kassabri & Attar-Schwartz 2014, 659) perusteella fyysistä väkivaltaa vertaisen toimesta oli kokenut yli puolet vastaajista. Barterin (2007, 143) mukaan seksuaalista vertaissuhdeväkivaltaa esiintyy vähemmän verrattuna muihin väkivallan muotoihin. Esimerkiksi Indias, Arruabarrena ja De Paúl (2019, 269) tutkimuksen perusteella 12,3 % lapsista ilmoitti kokeneensa seksuaalista väkivaltaa vertaiseltaan, kun kaiken kaikkiaan vertaissuhdeväkivaltaa ilmoitti kokeneensa 76,6 % vastaajista.

Väkivaltakokemusten määrällisen yleisyyden vertailu on haastavaa, sillä eri tutkimuksissa väkivaltakokemuksia on mitattu erilaisin ajanjaksoin ja käsittein (Mazzone, Nocentini & Menesini 2018; Khoury-Kassabri & Attar-Schwartz 2014). On myös huomioitavaa, että uhriksi joutuneissa on myös

itse vertaissuhdeväkivaltaa käyttäneitä. Jopa 84 % vertaissuhdeväkivallan tekijöiksi itsensä ilmoittama lapsi ilmoitti myös joutuneensa vertaissuhdeväkivallan uhriksi. Kyseisessä tutkimuksessa vain kahdeksan prosenttia vastaajista luokiteltiin pelkästään vertaissuhdeväkivallan tekijöiksi. (Sekol 2016, 418.)

3.4 Vertaissuhdeväkivallalle altistavat riskitekijät

Vertaissuhdeväkivallalle altistavia riskitekijöitä voidaan jakaa yksilöllisiin, sosiaalisiin ja institutionaalisiin riskitekijöihin (Mononen ym. 2021, 277). Nuoruutta ikä- ja kehitysvaiheena voidaan pitää itsessään konflikteille altistavana tekijänä, kun lapset opettelevat sosiaalisten suhteiden pelisääntöjä (Turkka & Saarholm 2021, 27). Riskinä onkin, että lasten kanssa työskentelevät aikuiset pitävät myös henkisen väkivallan piirteitä sisältävää kanssakäymistä normaalina osana lasten välistä vuorovaikutusta (Attar-Schwartz & Khoury-Kassabri 2015, 95).

3.4.1 Yksilölliset riskitekijät

Yksilöllisiä vertaissuhdeväkivallalle altistavia riskitekijöitä on kartoitettu iän, sukupuolen ja etnisen taustan mukaan. Kansainvälisissä tutkimuksissa sukupuolten välisiä eroja on löydetty liittyen väkivallan muotoon ja vakavuuteen. Tyttöjen on todettu kokevan poikia enemmän seksuaalista väkivaltaa (Moore, McArthur & Death 2020, 118; Barter 2007, 143). Pojat puolestaan kokevat tyttöjä enemmän vakavaksi luokiteltua fyysistä väkivaltaa (Khoury-Kassabri & Attar-Schwartz 2014, 674; Barter 2007, 142). Tytöt ilmoittavat enemmän epäsuoran väkivallan kokemuksista, kun taas sanallista ja muuta henkistä väkivaltaa molemmat sukupuolet kokevat yhtä lailla (Attar-Schwartz & Khoury-Kassabri 2015, 92). Etenkin pojilla nuori ikä on tunnistettu yksilölliseksi riskitekijäksi vertaissuhdeväkivallan uhriksi joutumisessa (Sekol & Farrington 2015; Khoury-Kassabri & Attar-Schwartz 2014).

Kotimaisen tutkimuksen (Mononen ym. 2021, 281) mukaan yhteyttä sukupuolen ja koetun vertaissuhdeväkivallan välillä ei löydetty. Ero kansainvälisiin tutkimustuloksiin voi muodostua siitä, ettei Monosen ym. tutkimuksessa eritelty fyysisen vertaissuhdeväkivallan vakavuutta. Koivulan ym. (2021, 270) tutkimuksen perusteella tytöt kuitenkin ilmoittivat kokeneensa poikia enemmän viikoittaista kiusaamista tai väkivaltaa vertaiseltaan.

Sekä kotimaisen että kansainvälisen tutkimuksen perusteella lapsen kuuluminen etniseen vähemmistöön lisäsi riskiä joutua vertaissuhdeväkivallan uhriksi (Mononen ym. 2021, 281; Barter 2007, 145). Monosen ym. (2021, 281) mukaan ulkomaalaistaustaiset lapset kokivat etenkin fyysistä vertaissuhdeväkivaltaa. Myös lapsi, jolla on vaikeuksia sopeutua laitospäätöksiin, joutuu herkemmin vertaissuhdeväkivallan uhriksi (Attar-Schwartz & Khoury-Kassabri 2015, 94).

3.4.2 Sosiaaliset riskitekijät

Sijaishuollon työntekijöiden ja sijoitettujen lasten välisen suhteen laatu on keskeinen tekijä koko sijaishuoltoapaikan ilmapiirissä (Khoury-Kassabri & Attar-Schwartz 2014, 676). Esimerkiksi liian ankara rasti toimivat, tai välinpitämättömät ja epäkohtiin puuttumatta jättävät aikuiset eivät saavuta lasten ja nuorten luottamusta. Näin ollen kokemukset vertaissuhdeväkivallasta voivat jäädä pimentoon työntekijöiltä. (Mononen ym. 2021, 283.)

Työntekijät saattavat ajatella, että etenkin sanallinen ja epäsuora väkivalta kuuluvat osaksi lasten elämää, joten lasten tulisi osata selvittää kyseiset yhteenotot keskenään (Attar-Schwartz & Khoury-

Kassabri 2015, 95). Myös lapset ovat saattaneet sisäistää ajatuksen, että vertaissuhdeväkivalta kuuluu osaksi laitosiilmapiiriä. Lapset saattavat myös ajatella, että uhriksi joutuva lapsi on ansainnut kohtelunsa. (Sekol & Farrington 2009, 26.) Esimerkiksi uuteen lapseen saatetaan kohdistaa epäystävällistä käytöstä tai väkivaltaa ikään kuin ennaltaehkäisevänä toimena, jotta tämän asenne ei olisi ylimielinen. Kohtelu voidaan nähdä vertaisten kesken normaalina vaiheena, jonka jokainen laitokseen sijoitettava lapsi käy läpi. (Sekol 2013, 1906.)

Lastensuojelulaitoksessa voi myös vallita ilmapiiri, jossa vertaiset yllyttävät toisiaan riskialttiisiin tekoihin, kuten esimerkiksi päihteiden käyttämiseen, väkivaltaan tai rikoksiin (Moore, McArthur & Death 2020, 120). Vertaissuhdeväkivallan uhriksi joutumista saatetaan peitellä, mikäli sen paljastumisen uskotaan vaikuttavan heikentävästi uhrin maineeseen vertaisten kesken. Uhriksi joutumista voidaan pitää vertaisten keskuudessa merkinä heikkoudesta. (Sekol & Farrington 2009, 28.)

3.4.3 Institutionaaliset riskitekijät

Institutionaalisia riskitekijöitä ovat sijaishuollon muoto, sijoitettujen lasten kokoonpano sekä sijaishuoltopaikan tilajärjestelyt. Myös sijoituksen kestolla on todettu yhteys vertaissuhdeväkivallan kokemuksiin. Mitä pidempään lapsen sijoitus kestää, sen todennäköisempää vertaissuhdeväkivallalle altistuminen on. (Mononen ym. 2021, 277, 283.) Liian suuret ja sokkeloiset tilajärjestelyt heikentävät työntekijöiden mahdollisuutta lasten valvomiseen, mikä lisää riskiä vertaissuhdeväkivallalle. Toisaalta liian pienet tilat voivat aiheuttaa lasten välille kiistoja omasta tilasta ja yksityisyydestä. (Barter, Renold, Berridge & Cawson 2004, 154.) Etenkin poikien väkivaltaisen käytöksen ja heidän kokeimiensa puutteiden laitosympäristöä kohtaan väliltä on löydetty yhteys (Sekol 2016, 423).

Vertaissuhdeväkivaltaa esiintyy kaikissa sijaishuollon muodoissa. Kotimaisen tutkimuksen (Eriksson & Korhonen 2022, 87) mukaan vertaissuhdeväkivalta vaikuttaa olevan kuitenkin yleisempää lastensuojelulaitoksissa kuin perhehoidossa. Myös kansainvälisesti vertaissuhdeväkivallan riski on todettu suuremmaksi laitosympäristössä verrattuna perhemäiseen sijaishuoltoon (Khoury-Kassabri & Attar-Schwartz 2014, 672).

Mikäli samaan sijaishuoltoyksikköön sijoitetaan useita lapsia, joilla on haasteita käyttäytymisessä ja tunnesäätelyssä, riski vertaissuhdeväkivallalle kasvaa. Työntekijöiden riittämätön ammattiosaaminen suhteessa lasten käyttäytymishaasteisiin on riskin muodostumisessa keskeistä. (Khoury-Kassabri & Attar-Schwartz 2014, 676.) Vaikka lapsen oikeuksiin kuuluu saada sijaishuoltopaikka, jossa pystytään hänen tarpeisiinsa vastaamaan, on laitospalveluiden osalta tilanne usein se, ettei tarpeita vastaavaa paikkaa ole vapaana. Tällöin päädytään tilanteisiin, joissa lapsi sijoitetaan yksikköön, jossa työntekijöillä ei ole riittävää osaamista tukea lasta sijoituksen aikana. (Eriksson & Korhonen 2022, 62–64.)

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kuvata vertaissuhdeväkivaltaa ja selvittää siihen liittyviä lasten välisiä valta-asetelmia. Tavoitteena on tuottaa tietoa lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten vertaissuhdeväkivallasta ja valta-asetelmista työntekijöiden näkökulmasta.

Tutkimuksesta saatua tietoa voidaan hyödyntää sijaishuollon laitospedagogistyössä tekemällä näkyväksi vertaissuhteisiin liittyvää väkivaltaa ja valta-asetelmia. Tiedon pohjalta voidaan kehittää laitospedagogian työkäytäntöjä.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

-Millaista vertaissuhdeväkivaltaa lastensuojelulaitoksissa ilmenee?

-Millainen yhteys lasten välisillä valta-asetelmilla on vertaissuhdeväkivaltaan lastensuojelulaitoksissa?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusmenetelmän esittely

Opinnäytetyömme toteutettiin laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä, joka on tieteellisen tutkimuksen menetelmä. Tieteelliselle tutkimukselle ominaista katsotaan olevan se, että sen tavoitteena on selvittää jotakin tiettyä ongelmaa. Laadullisella tutkimuksella pyritään luomaan ymmärrystä käsiteltävästä ilmiöstä tutkimuksen kohteena olevien yksilöiden näkemysten ja kokemusten avulla. Laadullista tutkimusta tehtäessä ollaan siis kiinnostuneita ja uteliaita yksilöiden kertomasta, sekä heidän ajatuksistaan, näkemyksistään ja tunteistaan. (Juuti & Puusa 2020, 9-11.) Yksinkertaisin keino saada tällaista tietoa on asiasta kysyminen. Kysyminen voi tapahtua joko kyselemällä tai haastattelulla. Haastattelun etuna verrattuna esimerkiksi strukturoituun kyselylomakkeeseen, on mahdollisuus keskusteluun ja tarkentavien kysymysten esittämiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84-85.)

Opinnäytetyössä ollaan kiinnostuneita selvittämään ja lisäämään ymmärrystä vertaissuhdeväkivallan ja lasten välisten valta-asetelmien ilmiöistä lastensuojelun työntekijöiden näkökulmista. Opinnäytetyön tutkimuksen toteutustavasta keskusteltiin yhteistyötahon kanssa, jonka pohjalta tutkimus päätettiin toteuttamaan laadullisin menetelmin.

5.2 Aineiston keruu

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa keräämällä pyritään kokoamaan materiaalia, joka on tutkimuksen kannalta merkityksellistä sekä tuo tutkittavasta ilmiöstä esille piirteitä, joita ei tunneta vielä riittävästi (Elo, Kajula, Tohmola & Kääriäinen 2022, 216). Vilkan (2021, 124) mukaan puolistrukturoitu haastattelu, eli teemahaastattelu voidaan luokitella tutkimushaastatteluissa eniten käytetyimmäksi menetelmäksi. Teemahaastattelun tavoitteena on tutkimuksen tarkoituksen kannalta oleellisten vastausten saaminen, joka haastattelijan täytyy ottaa huomioon teemahaastattelurunkoa rakentaessa. Teemahaastattelu etenee ennalta määriteltyjen teemojen sekä niiden pohjalta luotujen tarkentavien apukysymysten mukaisesti. Teemahaastattelussa pystytään syventämään ja täsmentämään kysymyksiä sen mukaisesti, mitä haastateltavat vastaavat haastattelijan esittämiin kysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87-88.)

Ryhmähaastattelutilanteessa samaan aikaan paikalla on useampi tutkittavaan asiaan liittyvää asiantuntija. Ryhmähaastattelun kestoksi on määritelty noin tunti. Aineiston taltioimiseen voidaan käyttää apuna esimerkiksi äänittämistä tai videointia. (Vilka 2021, 125). Ryhmähaastattelutilanteessa haastattelijan tehtävänä on suotuisan ilmapiirin luominen ja haastateltavien keskustelun ohjaaminen tutkimuksen tavoitteiden mukaiseen suuntaan (Valtonen & Viitanen 2020, 122). Ryhmähaastattelussa oleellista on, että jokainen haastateltava pääsee ääneen, josta haastattelijan täytyy pitää huolta (Vilka 2021, 126). Haastattelijalla on myös tärkeä rooli kannustaa ja rohkaista haastateltavia keskustelemaan heille annetusta aiheesta. Haastattelijalla ei itse aktiivisesti osallistu keskusteluun tutkittavasta aiheesta. (Valtonen & Viitanen 2020, 122-123.) Ryhmähaastattelutilanteessa haastattelijalla edistää ryhmän tasavertaista dialogia (Vilka 2021, 126).

Tutkimuksen aineiston keruumenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu. Toteutimme teemahaastattelun ryhmähaastatteluna. Ryhmämuotoisen teemahaastattelun valitsimme menetelmäksi tutkimuk-

seemme sen vuoksi, että ajattelimme saavamme ilmiöstä monipuolisemman kuvan ryhmähaastattelulla verrattuna yksilöhaastatteluihin. Ryhmähaastattelua ehdotettiin vaihtoehdoksi myös opinnäytetyömme yhteistyötahon toimesta. Ryhmähaastattelussa kartoitimme lastensuojelulaitosten työntekijöiden näkemyksiä lastensuojelulaitoksessa esiintyvistä vertaissuhdeväkivallasta sekä laitoksessa vallitsevien valta-asetelmien yhteyttä vertaissuhdeväkivaltaan. Haastatteluun osallistuneita työntekijöitä pyydettiin kuvaamaan kokemuksiaan työskentelyajaltaan sen hetkisessä lastensuojelulaitosyksikössä. Työntekijöiden työkokemukset kyseisissä yksiköissä asettuivat kahden ja kymmenen vuoden välille. Työntekijät työskentelivät erityistason lastensuojeluyksiköissä, joihin sijoitetut lapset olivat iältään 13-17 vuotiaita.

Laadullisen tutkimuksen tulee olla emansipatorinen, eli osallistujien tulee myös itse saada lisää ymmärrystä ja tietoa tutkittavasta ilmiöstä, eikä vain tuottaa aineistoa tutkimukseen. Ryhmämuotoisella teemahaastattelulla osallistujien on mahdollista luoda yhteinen näkemys keskusteltavista teemoista, mikä tukee tutkimuksen emansipatorisuutta. (Vilka 2021, 125-126.) Haastattelulla pyrimmekin ennen kaikkea mahdollistamaan sekä tiedon, että yhteisen ymmärryksen jakamisen tutkimastamme ilmiöstä.

Koska laadullisella tutkimuksella ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin vaan ilmiötä syventävän tiedon tuottamiseen, on olennaista, että tutkimukseen osallistuvilla on tarpeeksi tietoa ja näkemystä tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Lasten väkivaltakokemuksia tutkittaessa paras tieto on saavutettavissa lapsilta itseltään. Lasten kokemaa väkivaltaa on suurilta osin piiloväkivaltaa, eli tieto väkivallasta jää usein viranomaisten tavoittamattomiin. Tästä syystä Suomessa toteutetaan lapsiuhrikyselyitä, joista saatavaa tietoa kuvataan merkittäväksi. (Hakala, Mielityinen & Ellonen 2024, 126.) Lapsilla on yhtäaikaan oikeus tulla kuulluksi heitä koskeissa asioissa, mutta myös oikeus erityiseen suojeluun (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991). Lasten osallistuminen tutkimukseen vaatiikin aina erityistä punnitsemista osallistumisoikeuden ja suojelun välillä, etenkin sensitiivisten tutkimusaiheiden kohdalla (Hakala, Mielityinen & Ellonen 2024, 126).

Tuomen ja Sarajärven (2018, 97) mukaan opinnäyte on harjoitustyö, jolla opiskelija voi osoittaa omalta alaltaan syventämäänsä oppia. Väitöskirjaa alempien opinnäytetöiden tutkimuksellista arvoa kuvataan kuitenkin vähäisenä. Näin ollen päädyimme haastattelemaan lastensuojeluntyöntekijöitä, jotka jo osana työnkuvaansa havainnoivat lasten elämää ja kokemuksia. Haastatteluun valmistauduimme luomalla teemahaastattelurungon (LIITE 1). Teemat ja apukysymykset haastatteluun muodostimme opinnäytetyömme tutkimuskysymysten pohjalta. Haastattelutilanteessa etenimme haastattelurungon teemojen mukaisessa järjestyksessä, mutta haastattelurunkoon muodostamien apukysymysten paikat vaihtelivat keskustelun etenemisen mukaisesti.

Haastateltavat työntekijät tutkimukseemme saimme lastensuojelulaitosten yksikönjohtajien kautta. Lähestyimme keväällä 2024 lastensuojelulaitosten yksikönjohtajia sähköpostiviestein, joiden liitteeksi laitoimme saatekirjeen (LIITE 2). Tavoitteenamme oli saada haastatteluun osallistumaan työntekijöitä eri lastensuojelulaitoksista, jotta pystyimme luomaan laajemman kokonaiskuvan tutkittavasta ilmiöstä. Ryhmähaastatteluun saimme rekrytoitua neljä (n=4) lastensuojelulaitoksessa työskentelevää ammattilaista neljästä eri yksiköstä. Haastatteluun osallistujien tiedot saimme yksiköidenjohtajien kautta. Haastatteluamuna yksi haastateltavista joutui perumaan osallistumisensa, minkä

vuoksi ryhmähaastatteluumme osallistui lopulta kolme (n=3) ammattilaista eri lastensuojelulaitoksista. Ryhmähaastattelu pidettiin torstaina 12.9.2024 ja se oli kestoaltaan tunnin ja yhdeksän minuuttia.

Haastattelupaikaksi olimme suunnitelleet ja varanneet erään organisaation neuvotteluhuoneen. Viime hetken muutosten vuoksi, vain yksi haastateltavista pääsi osallistumaan ryhmähaastatteluun paikan päällä ja kaksi haastateltavista osallistuivat haastatteluun Teams-yhteydellä. Ryhmähaastattelun tallentaminen haluttiin varmistaa sekä välttää mahdolliset teknisistä haasteista johtuvat ongelmat, jonka vuoksi haastattelu nauhoitettiin Teamsin avulla, opinnäytetyöntekijän kännykän ääninauhurilla sekä lisäksi vielä sanelukoneella. Heti haastattelun päätteeksi Teamsilla sekä sanelukoneella äänitetyt tallenteet hävitettiin asianmukaisesti. Haastattelun litteroimisen jälkeen tallenne hävitettiin välittömästi ja asianmukaisesti myös opinnäytetyöntekijän kännykästä.

Haastatteluun ilmoittautuneille henkilöille lähetettiin ennen haastattelun toteutumista sähköpostiviesti (LIITE 3), jossa kerrattiin haastattelun paikka ja aika sekä ilmoitettiin etukäteen teemahaastattelun teemat. Lisäksi sähköpostiviestin liitteenä oli laatimamme tietosuojaseloste opinnäytetyötä varten (LIITE 4), johon haastateltavat pääsivät tutustumaan ennakkoon. Paikan päällä haastatteluun osallistuneelta henkilöltä pyydettiin kirjallinen suostumus ryhmähaastatteluun osallistumisesta sekä haastattelun nauhoittamista varten (LIITE 5). Teams-yhteyksin osallistuvilta henkilöiltä suostumus pyydettiin suullisesti.

5.3 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysia kuvataan perusanalyysimenetelmänä, jota voi hyödyntää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysin tarkoituksena on aineiston järjestäminen tiiviiseen ja selkeään muotoon niin, ettei aineiston ydin kuitenkaan pääse katoamaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103, 122.) Sisällönanalyysi voi tapahtua joko aineistolähtöisesti tai teorialähtöisesti. Nimensä mukaisesti teorialähtöisessä sisällönanalyysissa aiempi tutkimustieto ja teoria ohjaavat aineiston analyysia ja käsitteiden määrittelyä. Teorialähtöisen sisällönanalyysin tavoitteena on uudistaa teoreettista käsitystä tutkittavasta ilmiöstä tai aiheesta. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa puolestaan käsitteitä ja merkityksiä muodostetaan tutkimusaineiston perusteella. Kuitenkin myös aineistolähtöiseen analysointiin kuuluu vertailu aiempaan teoria- ja tutkimustietoon. (Vilka 2021, 163, 170–171.)

Ennen tutkimusaineiston analyysia aineisto on muutettava sellaiseen muotoon, jossa sitä on mahdollista tutkia. Laadulliselle tutkimukselle ominaista on, että analysoitava aineisto on kuva- tai tekstimuodossa. Kun tutkimusaineisto on kerätty haastatteleamalla, täytyy nauhoitettu puhe muuttaa tekstiksi. Tätä kutsutaan litteroinniksi. Litteroidessa tulee huomioida se, että litteroidun tekstin tulee vastata tarkasti nauhoitetta. Litteroija ei saa muokata haastateltavien puhetta, eli haastateltavien kertoman täytyy vastata myös litteroidussa tekstissä sellaisia merkityksiä, joita haastateltavat ovat asioille määrittäneet. (Vilka 2021, 137-138.) Ryhmähaastattelussa kerätyn tutkimusaineiston litteroimisen aloitimme pian haastattelun jälkeen. Litteroimme aineiston kokonaan – sana sanalta, jolloin analysoitavaa aineistoa tekstimuodossa kertyi 19 sivua (fontti Tahoma, fontin koko 11).

Valitsimme analysoida tutkimusaineistomme aineistolähtöisesti, koska vertaissuhdeväkivallasta olemassa oleva tutkimustieto on vähäistä etenkin kansallisella tasolla. Aineistolähtöistä sisällönanalyysia kuvataan prosessiksi, johon kuuluu kolme vaihetta. Analyysin ensimmäinen vaihe on aineiston

redusointi eli pelkistäminen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122.) Tutkijan perehdyttyä aineistoon ja muodostettuaan siitä selkeän kokonaiskuvan, aloitetaan aineiston tarkastelu yksityiskohtaisemmin. Aineistosta etsitään tutkimuskysymyksiä vastaavat alkuperäisilmaukset, joita aletaan muovaamaan pelkistetyiksi ilmaisuiksi. (Puusa 2020, 152.) Aineistoa pelkistäessä siitä seulotaan kaikki tutkimukselle epäolennainen tieto pois (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122). Pelkistettyjä ilmaisuja luodessa tutkijan on merkityksellistä kiinnittää huomiota siihen, ettei haastateltavan kuvaama sisältö muutu (Elo, Kajula, Tohmola & Kääriäinen 2022, 220).

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
...ja tuo some on semmonen mitä kautta sitte on helppo myös dissata.	Somen kautta dissaus helppoa
Sen somen kautta niin voi jään vaikka toisen tiktok-tilille käyä kommentoimassa jotakin, arvostelemassa tai...	Somessa kommentoidaan ja/tai arvostellaan ikävästi
Just tuo somemaailma, että näillä saattaa olla joku yksikön oma snäppi näillä nuorilla, ja joku jätetään tai puotetaan pois sieltä, suljetaan siitä ryhmästä ja tämmöstä ollu.	Jätetään somessa ulkopuolelle
... että oman haasteensa tuo siihen nimenomaan tää somemaailma, kun mehä ollaan sitten sieltä pois, että me ei aina tietä sitte niinku ihan koko tarinaa, että me kuullaan sitten ehkä niitte osapuolien oma kertomus siitä... josta on ehkä hankala sit semmosta ihan kokonaiskuvaa välttämättä aina saada.	Työntekijöiden vaikea saada kokonaiskuvaa some-kiusaamisesta
...voi näyttäytyä vaikka ulkopuolelle, että tämä nyt on tässä päällepäsmärinä joku kaveri, mutta sitten paljastuu että siellä somessa on myös toisella osapuolella voimakas rooli että...	Lapsen käytös erilaista somessa kuin yksikön arjessa
Just tämä, että ei tietä sitä somen maailmaa, miten paljo siellä sitten tapahtuu ja mitä huhuja vaikka laitetaan, niinku sanotaan pitkin kyliä jostaki nuoresta menemään, niin ei me kaikkea niitä tietenkään tiedetä, niin siinä mielessä se havainnointi voi olla haastavaa.	Työntekijät eivät tiedä kuinka paljon somessa kiusataan

Taulukko 1. Esimerkki alkuperäisilmausten pelkistämisestä

Tutkimusaineiston pelkistämistä seuraa aineiston klusterointi eli toisin sanoen ryhmittely. Tutkimuksen klusterointivaiheessa pelkistettyjä ilmaisuja vertaillaan keskenään ja etsitään niistä samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia. Samankaltaiset ilmaisut ja käsitteet ryhmitellään sekä yhdistetään, joista syntyy alaluokat. Alaluokat nimetään käsitteillä, jotka kuvastavat hyvin niiden sisältöä. Luokitte- luetua jatketaan yhdistelemällä alaluokkia yläluokiksi ja yläluokkia edelleen pääluokiksi, jotka saavat nimensä aineistosta esille nousevan ilmiön tai aiheen perusteella. Sisällönanalyysiprosessin kolmas vaihe on aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen, joskin klusterointi määrittellään osaksi abstrahointiprosessia. Abstrahoinnissa tunnistetaan tutkimuksen kannalta oleellinen tieto ja sen pohjalta rakennetaan tutkimukseen liittyviä teoreettisia käsitteitä. Tutkijan on huomioitava ja tarkasteltava koko analyysiprosessin ajan, että aineistoa käsitellessä yhteys alkuperäiseen tietoon säilyy. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124-126.)

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Perään huutelu arvostellen Lapsi arvottaa ja pisteyttää muita Lapsi purkaa pahaa oloaan arvostelemalla toisia	Sanallinen väkivalta	Vertaissuhdeväkivallan muodot	Vertaissuhdeväkivalta lastensuojelulaitoksissa
Selän takana puhumista Ohjaajille tullaan haukkumaan toista lasta Valehdellaan toisen tekemisistä Levitetään huhuja toisesta lapsesta	Epäsuora väkivalta		
Tyttöjen välinen yhteenotto Pojilla valtaleikki kärjistyy tappeluksi	Fyysinen väkivalta		
Somen kautta dissaus helppoa Somessa kommentoidaan ja/tai arvostellaan ikävästi Jätetään somessa ulkopuolelle Työntekijöiden vaikea saada kokonaiskuvaa some-kiusaamisesta Lapsen käytös erilaista somessa kuin yksikön arjessa Työntekijät eivät tiedä kuinka paljon somessa kiusataan	Somekiusaaminen		
Alistava käytös toista kohtaan Riitojen seurauksena ulkopuolelle sulkeamista Lapsi vahvistaa omaa asemaa väkivallalla Lapsi käyttää väkivaltaa puolustautuakseen Lapsi purkaa pahaa oloaan väkivallalla	Vallankäyttö		
Ulkomaalaistaustainen lapsi voi altistua rasisisille kommentteille	Rasismi		
Useamman pojan käytöshäiriöt lisäävät fyysisiä yhteenottoja Pojat ei yleensä kiusaa netissä Tyttöjen kiusaaminen on tyypillisesti epäsuoraa Tytöt hakevat valtaa henkisellä väkivallalla Pojat selvittävät välejänsä suoraviivaisemmin Tytöt kantavat kaunaa toisilleen	Sukupuolen merkitys	Vertaissuhdeväkivaltaan vaikuttavat tekijät	
Seurustelusuhhteissa esiintyy mustasukkaisuutta Uuden (tyttö)lapsen saapumisen voidaan kokea uhkaavan seurustelusuhdetta Mustasukkaisista seurustelusuhhteista kärsii koko yhteisö Seurustelu voi olla vallankäytön väline Seurustelevat lapset hallitsevat toisiaan Lapsilla harvoin tasapainoisia seurustelusuhhteita	Seurustelu		

Taulukko 2. Esimerkki aineiston sisällönanalysistä

6 TULOKSET

6.1 Vertaissuhdeväkivalta lastensuojelulaitoksissa

Haastateltujen työntekijöiden kertoman perusteella vertaissuhdeväkivaltaa ilmenee monissa eri muodoissa ja vertaissuhdeväkivallan taustalla vaikuttaa monenlaisia tekijöitä. Vertaissuhdeväkivaltaa kuvattiin sekä kiusaamisena että väkivaltana. Kiusaaminen ilmeni työntekijöiden kertomuksissa epäsuorana ja sanallisena väkivaltana. Epäsuoraa väkivaltaa työntekijät kuvasivat selän takana puhumisena joko työntekijöille tai muille lapsille. Selän takana puhumisen kerrottiin olevan toisen lapsen haukkumista tai huhujen levittämistä vertaisesta. Sanallinen väkivalta saattoi olla myös suoraan toiseen lapseen kohdistuvaa arvostelua tai loukkaamista. Sanallinen väkivalta saattoi sisältää myös rasistiseksi koettuja piirteitä.

Ohjaajille saatetaan tulla haukkumaan jotakin (lasta), tai sitten ihan semmoista huutelua selän takana. Toisen (lapsen) kävellessä ohi saatetaan huikata että ”hyi kun haiset” tai jotakin.

Selän takana tuolla laitoksessa toiselle nuorelle puhutaan, ja sit se tulee nuorelle tietosuuteen.

Meillä on välillä ollu ulkomaalaistaustasia nuoria, ni siinä on ollu semmosta tietynlaista... Voisko nyt sanoo rasististakin toimintaa. Tai ainaki se ulkomaalaistaustanen nuori on kokenut hyvin herkästi sen rasistiseksi motiiviksi. Pariki tämmöstä tapausta tiän.

Fyysinen väkivalta ei näyttäytynyt työntekijöiden kertomana ajankohtaiselta haasteelta yksiköiden tämänhetkisessä arjessa. Jokainen haastateltavista oli kuitenkin kohdannut työssään lasten välisiä fyysisiä yhteenottoja.

On ollut ihan tämmöinen fyysinen, tyttöjen välinen yhteenotto. Ihan tukkanuottasilla siinä taisivat olla yhden kerran.

Yksi lapsi oli hyvin väkivaltainen ja heitteli juomapulloilla muita lapsia, niin muut ihan pelkäsivät häntä.

Ja sitten oli myös semmoista leikistä lähtevää...otetaan niskalenkki ja sitten ei päästetäkään enää irti. Siihen piti ohjaajien puuttua, kun se leikki muuttui todeksi siinä.

Sosiaalisessa mediassa tapahtuva kiusaaminen ja väkivalta näyttäytyi haastattelun perusteella ajankohtaiselta ilmiöltä. Sosiaalinen media kuvautui helppona alustana kiusaamiselle, mutta tähän puuttuminen koettiin työntekijöiden mukaan haastavana. Haastavaksi puuttumisen tekee työntekijöiden mukaan vaikeus muodostaa kokonaiskuvaa tilanteesta ja osallisten rooleista. Sosiaalisessa mediassa esiintyi suoraa, sanallista väkivaltaa sekä ryhmän ulkopuolelle jättämistä.

Ja tuo some on semmoinen mitä kautta sitte on helppo myös disata. Ja sinällään se on vähän semmoinen haastavakin aihe, että miten niitä sitten ottaa... Tää on kuitenkin nuorten koti, mutta sitten taas se yksityisyys huomioiden, että miten niitä asioita aina lähetään selvittämään, niin joutuu kyllä tarkkana olemaan.

Somen kautta niin voidaan vaikka toisen tiktok-tilille käydä kommentoimassa jotakin, arvostelemassa tai... Et sitä on jonkun verran.

Just tuo somemaailma, että näillä saattaa olla joku yksikön oma snäppi näillä nuorilla, ja joku jätetään tai pudotetaan pois sieltä, suljetaan siitä ryhmästä.

Oman haasteensa tuo nimenomaan tää somemaailma, kun mehän ollaan sitten sieltä pois, että me ei aina tietä sitten ihan koko tarinaa... voi näyttäytyä ulkopuolelle, että tämä (lapsi) nyt on tässä päällepäsmärinä, mutta sitten paljastuu että siellä somessa on myös toisella osapuolella voimakas rooli (kiusaamisessa).

Haastattelun perusteella vertaissuhdeväkivaltaan liittyi lasten välistä vallankäyttöä, joka ilmeni alistavana käytöksensä ja ryhmän ulkopuolelle sulkemisena. Ryhmän ulkopuolelle sulkemista tapahtui sekä yksiköiden arjessa että sosiaalisessa mediassa. Työntekijöiden näkemys oli, että väkivaltaisella käytöksellä lapsi pyrkii joko vahvistamaan omaa asemaansa tai purkamaan paha oloaan.

Sitten on tämmöstä henkistä alistamista, tai että joku nuori saattaa ottaa toisen sillä lailla pihteihin, että määrittää jopa, saako lähteä johonkin harrastuksiin, että tämmöistä on kanssa nähty...semmoista henkistä väkivaltaa.

Oman aseman vahvistamista...valta-asemaa tai sitten puolustus...voi olla jopa semmoinen puolustusreaktio.

Ehkä myös semmoista oman pahoinvoinnin ja pahan olon purkamista jonkun toisen kautta.

Vallankäyttö ja alistava käyttäytyminen nousi esiin myös lasten välisissä seurustelusuhhteissa. Seurustelusuhhteissa esiintyi työntekijöiden kertoman mukaan mustasukkaisuutta, jonka vaikutukset saattoivat heijastua kaikkiin yksikön lapsiin.

Tuo seurustelu on tosiaan oma lukunsa... tai usein ne seurustelusuhhteet on semmoisia, että pidetään sitä toista sitten aika mustasukkaisesti siinä silmän alla. Et se on aika yleistä tässä oman uran aikana ollu, että semmosia ns. terveitä parisuhhteita harvemmin näillä nuorilla vielä on, että kyllä ne on hyvin semmosia mustasukkasia ja vahtivat toista, jos heillä on suhde täällä syntynyt.

Siitä kärsii se koko yhteisö, tavallaan kun siinä otetaan pelinappuloiksi niitä muita nuoria, joilla tehdään mustasukkaseksi tää seurustelukumppani.

Sukupuolen merkitys vertaissuhdeväkivaltaan ilmeni käytetyn väkivallan muodoissa ja konfliktien kestossa. Työntekijöiden näkemyksen mukaan sosiaalisessa mediassa tapahtuva kiusaaminen korostui tyttöjen välisissä vertaissuhhteissa. Työntekijöiden näkemyksen mukaan tytöille on tyypillisempää käyttää epäsuoraa ja henkistä väkivaltaa, siinä missä poikien kuvattiin selvittävän välejänsä suoraviisemmin. Poikien myös kuvattiin ratkovan välejänsä fyysisemmin.

Ja silloin kun meillä oli semmoinen... vilkkaampi käytöshäiriökäyttäytymisellä reagoivia nuoria, ja ne oli poikia... niin sehän oli hyvin fyysistä. Välillä ne nujakoi tuolla menemään, mutta se sitten niin kun oli sillä selvä. Ne eivät niinku yleensä sitte kiusanneet toisiansa missään netissä, tai missään muussa. Mut sitten tää on jotenkin tyypillistä tyttöjen toimintaa enemmän tämä, että sitten saatetaan siellä netissä kiusata, tai sitten saatetaan selän takana puhua jollekin ja jättää joku siitä sitten pois... tai sitten että väitetään jonkun nuoren tehneen jotain ja sitten toiset nuoret kääntyvät häntä vastaan...

Tytöt voi olla hyvinkin julmia minusta tässä toiminnassaan niinku henkisesti muita kohtaan ja... Just tätä ryhmän ulkopuolelle jättämistä ja pahan puhumista selän takana. Pojat ehkä vähä suora-viisemmin ratkoo näitä asioita, että saattaa olla niitä yhteenki törmäyksiä, mutta tosiaan niinku ne saatetaan sitten unohtaakin hyvin äkkiä... Mutta tyttöhän saattaa hirmu pitkään vatvoa näitä... jopa vuosia... jotaki meneviä tapahtumia, että kyllä minusta sillä sukupuolella on siinä merkitystä... Se on erityyppistä.

6.2 Valta-asetat vertaissuhteissa

Työntekijöiden mukaan lasten välisissä vertaissuhteissa vallitsee aina jonkinasteinen arvojärjestys. Arvojärjestys on selkeästi havaittavissa sekä työntekijöille että laitoksessa asuville lapsille. Arvojärjestystä kuvattiin niin selkeänä, että myös uuden yksikköön sijoitettavan lapsen on se helppo havaita. Lapsella itsellään saattaa olla jo ennalta maine, joka nostaa hänen asemaansa vertaisten kesken.

Aika äkkiä se arvojärjestys varmasti näiden nuorten keskuudessa on selkeänä nähtävillä.

Ja joskus jos tulee joku uus nuori, joka on vähän niinku kovassa maineessa jo tullessaan, ni se saattaa semmosta ihailuakin alussa herättää muissa nuorissa, jos on jo valmiiks se status semmonen vähän ylempi.

Työntekijöiden kuvauksissa lasten vertaissuhteissa vallitsevista arvojärjestyksistä nousi selkeimmin esille valta-asemassa oleva lapsi. Valta-asemassa olevaa lasta kuvattiin yksikön johtohahmona. Työntekijät kokivat, että valta-asemassa olevalla lapsella on suuri merkitys yksikössä vallitsevaan ilmapiiriin ja arjen sujuvuuteen. Valta-asemassa olevan lapsen vaikutus yksikön arkeen ja lasten vertaissuhteisiin saattaa olla myös negatiivinen.

Yleensä aina oon pystyny sanomaan mejän talosta sen, joka on se ns. johtajanuori.

Kun näiltä nuorilta monesti nousee semmoinen johtohahmo... että minkä tyyppinen se johtohahmo oli, niin sitten se määräiti paljon sitä, että miten ne nuoret niinku keskenään sitten kommunikoi.

Kun meillä oli semmoinen yks tosi reipas nuori ja sillä tavalla hyvä tyyppi, joka oli tämän talon johtaja, niin kaikki suju tosi hyvin.

Mut sit taas jos sinne johtoasemaan sattuu semmonen vähän niin sanotusti kipeempi ihminen, joka saattaa nuoria niin kun usuttaa toisiaan vastaan, niin silloin siinä on meillä ohjaajilla paljon tekemistä.

Työntekijöillä oli yhteinen näkemys siitä, että päästäkseen valta-asemaan, tulee lapsella olla riittävästi osaamista sosiaalisissa suhteissa. Osaamista työntekijät kuvasivat joko lapsen hyvillä sosiaalisilla taidoilla, tai vaihtoehtoisesti kyvyllä manipuloida. Hyviä sosiaalisia taitoja kuvattiin reiluna, muut huomioon ottavana käytöksenä. Lapsi, jolla on hyvät sosiaaliset taidot, saattaa päästä valta-asemaan siihen tietoisesti pyrkimättä.

Kyllä siinä täytyy olla jonkunlaista, niinku psykologista osaamista sillä nuorella joka, joka siihen valta-asemaan pääsee. Jos sinne niinku yrittää raa'alla väkivallalla tai jollain niinku tämmösellä... niin ei, ei ne pääse. Yleensä ne, jotka sitten pääsee, ne on jollakin tavalla taitavia, niinku joko manipuloimaan, tai sitte ne on oikeesti semmosia reiluja tyyppejä, jotka osaa niinku ajatella sillä tavalla laajemmin.

Semmoset niinku hyvin itsekkäät manipuloijat saattaa päästä valta-asemaan, mutta sitte myös semmoset tosi reilut ja joviaali-tyypit, jotka niinku ottaa kaikki huomioon - ne pääsee.

Pitää olla jonkunnäköisiä semmosia sosiaalisia taitoja, vaikka ne olis niitä manipulaatiotaitoja. Että just tosiaan allekirjotan tuon, että pitää olla semmonen reilu ja hyvä tyyppi. Vähän niinku karismaa siinä pelissä... ja sitten nuo taitavat manipuloijat.

Joskus on niitä tosi reiluja tyyppejä... Että en tiä, onko he alun perin edes sitä valta-asemaa hakemassa, mutta he on jotenki niinku nousseet siihen valta-asemaan, että on myös semmosia tyyppejä.

Valta-asetelman tavoittelua kuvattiin valtapelinä, joka kuvautui tyyppisempänä nuorempien lasten kohdalla. Nuoremmat lapset olivat iältään alle 16-vuotiaita. Yli 16-vuotiaat lapset sekä pidempään sijoitettuna olleet lapset jätettiin, ja myös itse jättäytyivät pois valtapeleistä. Tyttöjen ja poikien välistä valta-aseman tavoittelua kuvattiin myös erilaisiksi. Valta-asemaan pyrkimisen kuvattiin kuitenkin olevan ennen kaikkea yhteydessä lapsen persoonaan. Työntekijät kuvasivat valtaan pyrkiviä lapsia persoonaltaan voimakkaiksi.

Mutta sitte oon huomannu myös semmostakin että nuori alkaa olla siinä 17 vuoden iässä, ni sitä ei enää nämä mejän talon niinku tämmöset (valta)pelit niin paljon kiinnosta.

Monesti semmosia niinku voimakastahtosia nuoria, jotka sitä valtaa ja tämmöstä niinku haluais enemmän, niin kyllä ne niinku herkästi siihen ne muut nuoret saa mukaan, jos ne on semmosia vähä pehmeempiä.

Usein semmonen nuori, joka on ollu meillä pitkään, niin hänellä on tietynlainen asema, hän on semmoinen koskematon... tai yleensä sitä, joka on ollu pitkään, ni sitä harvemmin rupee kukaan niinku muu nuorista tavallaan nokkimaan, että hän on tämän talon semmonen, joka tietää kaiken, ja joka niinku on, on semmonen niinku konkari. Monesti pitkään olleilla nuorilla on semmonen tietynlainen rooli... Oli se nuori sitten minkälainen luonteeltaan tahansa, mut et jos hän on ollu tässä niinku useamman vuoden, niin kyllä hänellä on tietynlainen asema muitten nuorten silmissä.

On vähä ehkä eri tyyppistä tytöillä ja pojilla tämä valta-aseman tavoittelu, että tytöt voi olla hyvinki julmia minusta tässä toiminnassaan niinku henkisesti.

Musta tuntuu, että tytöillä on aikamoinen valta näihin poikiin, jos vaikka uusi tyttö tulis taloon, ni sitten tavallaan ollaan sitä omaa revii-riä hyvin voimakkaasti puolustamassa että sitä omaa asemaa sillä lailla nostamassa.

Mutta on se persoonakysymys aika pitkälti.

Työntekijöiden mukaan valta-asemaan pääsyllä lapsi tavoittelee oman aseman vahvistamista vertaisten keskuudessa, sekä oman ympäristön hallintaa. Valtaa lapsi pyrkii hakemaan sekä vertaisistaan että työntekijöistä. Valtaan pyrkivä lapsi haluaa ihailua, joten valta-asemaan hakeutumisen taustalla voi olla tarve oman itsetunnon vahvistamiseen. Valta-asemalla voidaan tavoitella myös erilaisia palveluksia muilta lapsilta, sekä aineellisia etuja kuten rahaa ja tupakkaa.

Varmaan sitä oman aseman pönkittämistä... että on sitte se paikka siinä yhteisössä. Ja varmaan sitä vähän semmosta hallintaa, omaa ympäristön hallintaa.

Jos on semmonen hyvin voimakas, joka haluaa sitä valtaa, ni koko ryhmää pyrkii hallitsemaan. Ja monesti yrittää pyrkiä sitten myös aikuisiakin hallitsemaan.

Yleensä semmonen, joka sinne (valta-asemaan) niinku haluaa, niin kyllä se nyt haluaa sitten kaikilta muiltakin sen ihailun ja... tai sen aseman niinku saada.

Ja ihan semmosia aineellisiaki etuja, että toinen voi käyä ostamassa vaikka energiajuoman kaupasta tai sitten vaikka tupakan saavat. Et siis ne saa niinku tämmösiä aineellisia etuja... sitten sillä omalla valta-asemallaan.

Semmosta niinku itsetunnon pönkittämistä myös on se vallon hakeeminen... Ja just nämä aineelliset edut, että valta on rahaa... ja asemaa.

Vallan käyttäminen näkyi työntekijöille eri muodoissa yksikön arjessa. Muut lapset saattavat herkästi seurata valta-asemassa olevan lapsen esimerkkiä siitä, mihin arjen toimintoihin tämä osallistuu. Mikäli valta-asemassa oleva lapsi päättää, että tarjolla oleva ruoka ei ole hyvää, muutkaan lapset eivät välttämättä ruokailuun osallistu. Valta-asemassa oleva lapsi saattaa estää toisen harrastukseen lähtemisen, tai saada mukaansa karkaamaan yksiköstä.

Me vähän semmosta ryhmää yritettiin viritellä, missä lähinnä semmosen yhteisen kivan tekemisen kautta yritettiin vahvistaa vähän sitä yhteishenkeä ja... mutta se vähän kompastu sitten siihen et tämä nuori joka oli siellä vallassa, niin hän boikotoi hyvin paljon tätä ryhmää vastaan ja sai sitten käännetyä muitakin nuoria siihen, et täähän on ihan hanurista.

Että joku saattaa päättää, et onko tää nyt hyvä juttu vai ei, mitä nää ohjaajat meille tarjoo.

Ihan saattaa olla vaikka joku ruokakin... Yks nuori sanoo, että tää on pahaa, niin muut ei syö, vaikka olivat päivällä jo kattonu, että jee tuota ruokaa. Et se saattaa ihan tämmönen joku olla, niin siinä vallassa ja voimakas että koko lauma sitten seuraa perässä esimerkkiä.

Joku nuori saattaa ottaa toisen sillälailalla pihteihin, että määrittää jopa, saako lähteä johonkin harrastuksiin.

Hän sai sit kyllä meidän muut nuoret niinku hatkoille, et niitä lähti vaikka kuinka monta hänen kanssa sinne Helsinkiin, ja sit hän oli hylänny ne meidän nuoret sinne saman tien, kun pääsi.

Lasten välisiä valta-asemia työntekijät kuvasivat melko pysyvinä. Valta-asemaan päässeen lapsen huono käytös vertaisia kohtaan saattaa kuitenkin johtaa valta-aseman romahtamiseen. Huono käytös saattaa saada muut lapset havahtumaan tilanteeseen, ja kyseenalaistamaan vallassa olevan lapsen aseman. Toisaalta riskinä oli, että muut vertaiset kääntyvät myös kyseenalaistajaa vastaan. Sen sijaan reiluiksi johtajatyypeiksi kuvatut lapset pysyivät työntekijöiden mukaan valta-asemassaan yleensä sijoituksensa loppuun saakka.

Saattaahan ne (valta-asemat) joskus kyllä romahtaakin... että muut nuoret on ensin jonkun pauloissa aivan, ja sitten huomaa, että tämä hän toimiikin aivan niinku haitallisesti muita nuoria kohtaan.

Usein ne on aika pysyviä... ainaki meillä ollu. Että jos joku on semmonen ehdoton johtaja, niin kyllä se on sen oman sijoituksensa ajan. Mutta tuota on joskus käyny myös silleen, että on tosiaan sitten romahtanut alas, että onkin menny niin se valta päähän, että rupeaa ehkä käyttäytymään törkeästi, niin sitte hän on niinku... menettäny muitten nuorten kunnioituksen.

Sitten saattaa tämä henkilö, joka vaikka kyseenalaistaa, niin joutua sitten koko sen ryhmän tavallaan silmätikuks. On joskus tai monesti näin käynyt, että joku tuo sitä esiin, et ei tää ole nyt ihan oikein ja muuta, mutta sitten koko ryhmä niinku kääntyy vastaan.

6.3 Lasten välisten valta-asemien yhteys vertaissuhdeväkivaltaan

Lasten välisten valta-asetelmien yhteys yksiköissä esiintyvään vertaissuhdeväkivaltaan kuvautui työntekijöiden kertomana niin, että valta-asemassa oleva lapsi pystyy vaikuttamaan lastensuojelulaitoksen ilmapiiriin. Valta-asemassa oleva lapsi pystyy ohjaamaan muiden lasten toimintaa ja käytöstä vertaisia kohtaan esimerkiksi manipuloimalla.

Saattaa olla joku nuori, joka tavallaan aiheuttaa aikamoisen härdelliin siinä yksikössä ja määrittää niitä ihmissuhteita... kuka saa olla ke-

nenkin kanssa ja kuka suljetaan ulkopuolelle, että semmosta on meilläkin ollu selvittelyssä aiemmin, että... Mutta sillonki oli tämmönen, ehkä vähän boss lady tämä nuori, joka on hirmu paljon... niinku oli kaikki langat käsissään, niinku poikien ja tyttöjen suuntaan ja jos hän jollekin suuttui vaikka, niin sitten suljettiin niinku ulkopuolelle näitä muita nuoria.

Työntekijät kuvasivat kokemuksiaan lapsista, jotka vaikuttivat yksikön arkeen ja ilmapiiriin viemällä ohjaajien huomion tai muutoin kuuluvalla ja näkyvällä olemuksellaan hallitsivat laitoksen arkea. Kyseiset lapset eivät kuvautuneet työntekijöiden kertomuksissa aina valtaa pitävinä tai hakevina lapsina, tai että lapset pyrkisivät toiminnallaan tietoisesti ympäristön hallintaan. Lasten toimintaa kuvattiin kuitenkin vertaissuhteisiin ja laitoksen ilmapiiriin negatiivisesti vaikuttavana.

Meillä on tällä hetkellä yksi nuori, jonka käytös ja toiminta provosoi aika paljon. Hän on niin jotenkin näkyvä ja räiskyvä persoona tuossa ja niinku semmonen näkyvä ja kuuluva, ni näkee että se provosoi herkästi sitten muita. Ja kokevat, jotenki sanottaneetki toiset nuoret sitä, että miten se on kuormittavaa, kun omassa kotona haluais, että siellä ois semmonen rauha ja sitten, että yksi vie siinä paljon ohjaajien aikaa ja huomiota ja myös sitä tilaa siinä.

Nuoret kans nostanu tämän pelissä huutamisen ja pöydän hakkaamisen... ja sehän on aika häiritsevää se kiroilu ja huutaminen, ni se on meillä semmonen aihe nyt ollu mihinkä mietitään että mitenkä siihen pystytään puuttumaan, että kun se häiritsee sitten niitä, jotka kaipais sitä hiljaisuutta ja rauhaa, ni jos koko ajan hirmu kiroilu, rumba ja hakkaaminen kuuluu, nii se on koettu häiritsevän.

Työntekijät kuvasivat vertaissuhdeväkivaltaa olevan useammin silloin, kun yksikköön oli sijoitettu lapsi, joka vaikutti toiminnallaan laitoksen ilmapiiriin, joko tietoisesti tai tiedostamatta.

Hirveen paljo riippuu tosiaan nuorista, että nyt tuntuu että on tosi rauhallinen kausi menossa. Että voisi sanoo vaikka että kerran viikossa, mutta aiemmin saatto olla useita kertoja päivässä, että se hirmu paljo riippuu näistä nuorista. Meilläkin yksi nuori tosiaan lähti, joka aika paljon aiheutti kaikennäköistä draamaa tässä... niin nyt tuntuu että on jotenkin tunnelma ihan eri koko yksikössä kun ei oo tämä nuori että... paljo riippuu tosiaan, ketä nuoria täällä on talossa.

Ihan samat sanat, että nyt on nii rauhallinen porukka että... vois sanoa, että kerran kuukaudessa ehkä tulee jotakin ilmi... Mutta että joskus on voinut olla ihan jatkuvaa että...

Meilläkii ollu niinku sillee jos on yks ihminen, joka saattaa... niinku yks nuori semmonen, joka saattaa aiheuttaa tosi paljo hämminkiä.

Työntekijöiden näkemys oli, että vaikka lapsen oli mahdollista päästä valta-asemaan reilulla käytöksellä vertaisia kohtaan, oli etenkin henkinen väkivalta yhteydessä lasten välisiin valta-asetelmiin. Työntekijöiden näkemys oli myös, että valta-asemassa oleva lapsi herkemmin käyttäytyy väkivaltaisesti vertaisiaan kohtaan verrattuna alisteisemmassa asemassa oleviin lapsiin.

Monesti semmoisella henkisellä väkivallalla päästään siihen valtaan ja... sitten sieltä käytetään myös sitä. On toki näitä reilujakin nuoria, joitten ei tarvitse käyttää väkivaltaa... Mutta kyllä minusta ne rinnakkain kulkee.

Se riippuu siitä vallassa olevasta nuoresta... että joskus on niitä tosi reiluja tyyppejä, jotka ei sorru tämmöseen (väkivaltaan). Että en tiiä, onko he alun perin edes sitä valta-asemaa hakemassa, mutta he on jotenkin nousseet siihen valta-asemaan, että on myös semmosia tyyppejä. Mut sit ehkä nämä, jotka sinne kiihkeesti haluavat, keinolla millä hyvänsä, niin he varmasti käyttää (väkivaltaa) sitten paljon herkemmin.

Se alisteisemmassa asemassa oleva lapsi, niin ei ehkä niin uskalla sitä väkivaltaa käyttää, että kyllä se on siellä valta-aseman huipulta, mistä se enemmän tulee se väkivallan eri muodot esille, kun se, joka on siellä kastin alapuolella tai siinä näin sanotusti.

7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Tulosten tarkastelu

Tutkimuksemme tarkoituksena oli kuvata lastensuojelulaitoksissa esiintyvää vertaissuhdeväkivaltaa ja selvittää siihen liittyviä lasten välisiä valta-asetelmia. Tulostemme mukaan lastensuojelulaitoksissa esiintyvä vertaissuhdeväkivalta on monimuotoista ja vaihtelevaa. Lasten väliset valta-asetelmat ovat työntekijöille helposti havaittavissa, etenkin yksikön valta-asemassa olevan lapsen kohdalla. Valta-asemassa oleva lapsi voi tutkimuksemme mukaan vaikuttaa lastensuojelulaitoksessa vallitsevaan ilmapiiriin, jolla on yhteys laitoksessa esiintyvään vertaissuhdeväkivaltaan.

Aiempien tutkimusten mukaan lastensuojelulaitoksessa vallitseva ilmapiiri on yksi vertaissuhdeväkivallalle altistava riskitekijä. Ilmapiiriä heikentävät lasten epäluottamus laitoksessa työskenteleviin aikuisiin ja toisaalta huonot vertaissuhteet lasten kesken. (Khoury-Kassabri & Attar-Schwartz 2014; Moore, McArthur & Death 2020.) Haastattelemamme työntekijät vaikuttivat olevan tietoisia lasten välisistä suhteista ja niissä esiintyvistä haasteista. Työntekijät kuvasivat näkemyksiään lastensuojelulaitoksessa tapahtuvasta vertaissuhdeväkivallasta tekemiensä havaintojen ja lasten kertoman perusteella. Jotta lapsi kertoo kohtaamastaan väkivallasta, tulee hänen luottaa aikuiseen, jolle asiasta kertoo. Tutkimuksen perusteella ei voida tulkita, etteikö yksiköissä voisi esiintyä vertaissuhdeväkivaltaa, joka ei työntekijöille ilmene.

Tutkimuksemme perusteella lastensuojelulaitoksissa esiintyvä vertaissuhdeväkivalta voi olla fyysistä tai henkistä, ja se voi kohdistua lapseen joko suoraan tai epäsuorasti. Fyysistä väkivaltaa työntekijät kuvasivat vähäisimpänä lastensuojelulaitosten arjessa. Sanallinen ja epäsuora vertaissuhdeväkivalta kuvautuivat haastattelun perusteella fyysistä väkivaltaa yleisempinä. Tulos on yhteneväinen Monosen ym. (2021) tutkimuksen kanssa, jonka mukaan henkinen väkivalta on fyysistä väkivaltaa yleisempää sijaishuollossa. Myös kansainvälisten tutkimusten mukaan sanallinen ja epäsuora väkivalta ovat fyysistä väkivaltaa yleisempiä lastensuojelulaitosten vertaissuhteissa (Attar-Schwartz & Khoury-Kassabri 2015; Khoury-Kassabri & Attar-Schwartz 2014). Jokaiseen vertaissuhdeväkivallan muotoon on yhtä tarpeellista puuttua, joten tutkimuksessamme ei väkivallan muotoja eroteltu vakavuuden mukaan.

Ainut vertaissuhdeväkivallan muoto, joka ei noussut esiin tutkimuksemme haastattelussa, oli seksuaalinen vertaissuhdeväkivalta. Barterin mukaan seksuaalista väkivaltaa kokeneet jättivät useammin kertomatta kokemuksistaan verrattuna muihin väkivallan muotoihin. Etenkin pojat jättivät tyttäjä herkemmin kertomatta kokemastaan seksuaalisesta väkivallasta (Barter 2007, 143.) Oman tutkimuksemme perusteella emme voi päätellä, etteikö lastensuojelulaitoksissa esiintyisi seksuaalista väkivaltaa, vaikkei se aineistossamme esiin noussutkaan. Lasten välille muodostuneet seurustelusuhdet puolestaan nousivat työntekijöiden kuvauksissa esille. Seurustelusuhdetten kuvautuessa epäterveinä voidaan pohtia, nousisiko näihin suhteisiin syventymällä enemmän seksuaalisen väkivallan kokemuksia. Tämä ei kuitenkaan ollut oman tutkimuksemme tarkoitus.

Tutkimuksemme perusteella sosiaalisessa mediassa tapahtuva vertaissuhdeväkivalta on ajankohtainen haaste lastensuojelulaitosten arjessa. Näin toteavat myös Hulanmäki, Lehtikangas ja Moisis omassa opinnäytetyössään (2024). Sosiaalisessa mediassa tapahtuva vertaissuhdeväkivalta pitää

tutkimuksemme mukaan sisällään samoja vertaissuhdeväkivallan muotoja, mitä lastensuojelulaitoksen fyysisessä arjessa esiintyy. Sosiaalista mediaa käytetään sanallisen väkivallan välineenä ja sen kautta voidaan sulkea muita lastensuojelulaitoksessa asuvia lapsia ryhmän ulkopuolelle.

Ryhmän ulkopuolelle jättäminen ja alistava käytös vertaisia kohtaan kuvautuivat tutkimuksemme perusteella tyypillisiltä vallankäytön muodoilta, joita lasten vertaissuhteissa esiintyy. Lastensuojelulaitosten työntekijöiden näkemys on, että vertaissuhdeväkivallalla ja vallankäytöllä lapsi pyrkii purkamaan pahaa oloaan tai vahvistamaan omaa asemaansa. Onkin mahdollista, että nämä pyrkimykset ovat lapsen käyttäytymisen taustalla yhtäaikaaisesti tai vaihtoehtoisesti eivät. On myös mahdollista, ettei lapsi hallitse ympäristöään tarkoituksenmukaisesti, mutta voi silti esimerkiksi työntekijöiden ajan ja huomion viemällä vaikuttaa negatiivisesti vertaisten hyvinvointiin. Näissä tilanteissa ei mielestämme voida kuitenkaan puhua väkivallasta vertaisia kohtaan.

Barter (2007, 142) on kuvannut vertaissuhdeväkivaltaa sekä osana lasten välisiä valta-asetelmia että yksittäisinä kärjistyneinä tapahtumina vertaissuhteissa. Vertaissuhdeväkivalta kuvautuu näin myös oman tutkimuksemme perusteella sisältäen sekä yksittäisiä yhteenottoja, että pidempään jatkuvaa ympäristön hallintaa ja vallankäyttöä. Kuten Ronkainen (2017, 22) toteaa väkivallan ja vallan välillä vallitsevan yhteyden tarkoittamatta näiden olevan kuitenkin toisistaan erottamattomia. Myös oman tutkimuksemme perusteella on todettavissa, ettei kaikki lasten välinen vallankäyttö ole suoraan yhdistettävissä väkivaltaan vertaissuhteissa, vaikka yhteyttä voi olla löydettävissä.

Aiemman tutkimuksen (Sekol 2013, 1905) perusteella on todettu, että nuoremmat lapset ovat alisteisemmassa asemassa suhteessa lastensuojelulaitoksen vanhempiin lapsiin. Oman tutkimuksemme perusteella lasten väliset valtakamppailut tapahtuvat yleensä lastensuojelulaitoksen nuorempien lasten välillä, siinä missä vanhemmat lapset jäävät sivuun nuorempien valtakiiistoista. Sivuuun jääminen voi tapahtua joko lapsen omalla päätöksellä, tai lapsi on voinut ansaita vertaisten kunnioituksen. Sekol (2013, 1905) onkin todennut tutkimuksessaan, että lapsi voi päästä valta-asemaan myös siihen pyrkimättä saamalla muiden kunnioituksen reilulla käytöksellään. Pisimpään lastensuojelulaitoksessa asuneella lapsella kuvattiin sekä oman tutkimuksemme että Sekol (2013) tutkimuksen mukaan olevan niin sanotusti koskematon asema vertaisten keskuudessa.

Tutkimuksemme perusteella valta-asemaan pääsee lapsi, jolla on hyvät sosiaaliset taidot ja vertaisilta saatu kunnioitus. Vaihtoehtoisesti valta-asemaan voi päästä lapsi, joka päämäärätietoisesti sinne pyrkii mahdollisesti väkivaltaisiin tekoihin turvautuen. Tutkimuksemme perusteella väkivallalla saavutetut valta-asetat ovat kuitenkin helpommin romahdutettavissa kuin kunnioituksen kautta ansaittu asema. Tulos on yhteneväinen Sijtsema ym. (2020, 1482) tutkimuksen kanssa.

Tutkimuksemme perusteella lastensuojelun työntekijät tunnistavat lasten vertaissuhteissa esiintyviä valta-asetelmia ja etenkin valta-asemassa olevan lapsen vaikutuksen koko lastensuojelulaitoksen ilmapiiriin. Vertaissuhdeväkivalta tunnistettiin myös ajankohtaiseksi ilmiöksi ja haasteeksi, johon työntekijät näkivät tärkeänä puuttua. Tämä on merkittävää tietoa peilaten esimerkiksi Attar-Schwartzin ja Houry-Kassabrin (2015) tutkimukseen, jonka mukaan työntekijät saattavat pitää etenkin henkistä vertaissuhdeväkivaltaa normaalina osana lastensuojelulaitoksen arkea, eikä siihen välttämättä työntekijöiden toimesta puututa. Lasten välistä vallankäyttöä ja valta-asetelmia havainnoimalla lastensuojelun työntekijät voivat ennaltaehkäistä myös vertaissuhdeväkivallan ilmenemistä, jolloin sijoitettujen lasten oikeus turvallisesta kasvu-ympäristöstä voi toteutua.

7.2 Eettisyys ja luotettavuus

Eurooppalaisen tutkimuseettisen ohjeistuksen mukaan hyvän tieteellisen käytännön pääperiaatteisiin kuuluvat rehellisyys ja luotettavuus sekä, arvostus ja vastuun kantaminen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 11). Näiden pääperiaatteiden mukaisesti olemme toimineet läpi opinnäytetyöprosessimme. Ennen opinnäytetyömme aloittamista laadimme yhteistyösopimuksen toimeksiantajana toimivan Vertaisuus Ilman Väkivaltaa -hankkeen ja Savonia Ammattikorkeakoulun kanssa (Arene 2019, 21).

Hyvän tutkimuksen kriteeriksi Tuomi ja Sarajärvi (2018, 149) asettavat tutkimuksen eettisen kestävyyden. Eettistä kestävyyttä kuvataan tutkimuksen luotettavuuden toisena puolena, jolla on yhteys tutkimuksen laatuun. Laadullinen tutkimus ei nimestään huolimatta ole tae tutkimuksen sisällöllisestä laadusta. Tutkimuksen sisällöllisen laadun työstäminen alkaa huolellisesti tehdystä tutkimussuunnitelmasta ja sopivan tutkimusasetelman valinnasta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149.) Tutkimussuunnitelmamme on toiminut opinnäytetyöprosessimme selkärankana, jonka pariin olemme palanneet pohiessamme tutkimusprosessin etenemistä. Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite ovatkin pysyneet samoina läpi tutkimusprosessimme. Opinnäytetyön tutkimussuunnitelman työstämisen yhteydessä haimme tutkimuslupaa organisaatiolta, jonka työntekijät tutkimushaastatteluumme osallistuivat. Tutkimusluvan hakemisessa noudatimme hyviä tutkimustapoja opinnäytetyöille asetettujen eettisten suositusten mukaisesti (Arene 2019, 21).

Tutkimushaastattelumme toteutimme vasta tutkimusluvan saatuaamme. Tutkimusluvan lisäksi jokainen tutkimukseen osallistunut antoi henkilökohtainen suostumuksensa haastatteluun osallistumiseen (Arene 2019, 21). Haastatteluun osallistuminen oli osallistujille vapaaehtoista ja osallistujilla oli mahdollisuus peruuttaa tai keskeyttää osallistuminen haastatteluun prosessin kaikissa vaiheissa. Haastatteluun osallistujilla oli mahdollisuus tutustua ennakkoon käsiteltäviin teemoihin sekä laatimaan tietosuojaselosteeseen. Osallistujille kerrottiin, kuinka heidän antamia tietoja käytetään ja kuinka ne hävitetään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7-9.) Osallistujilta kerättiin vain tutkimuksen kannalta oleelliset henkilötiedot, joiden säilytyksessä noudatimme erityistä huolellisuutta EU:n yleisen tietosuojasetuksen (EU 2016/679) ja tietosuojalain (1050/2018) mukaisesti. Ryhmähaastattelun tallennetta säilytettiin salasanasuojatuilla laitteilla, jonne vain opinnäytetyön tekijöillä on pääsy.

Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetun opinnäytetyön luotettavuus ja tutkimuksen toteutus kulkevat rinnakkain, sillä lopulta laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteeri on tutkijan rehellisyys tutkimuksen teossa. Laadullinen tutkimus on aina tekijänsä valintojen ja ratkaisujen lopputulos, jonka vuoksi luotettavuuden arvioiminen on osa prosessia tutkijalle itselleen. (Vilka 2021, 196-197.) Jokainen opinnäytetyömme vaihe on toteutettu läpinäkyvästi ja luotettavasti. Erityisesti aineiston sisällönanalyysejä tehdessämme käytimme paljon aikaa siihen, että toteutamme analyysin luotettavasti ilman ennako-odotuksia tai ajatuksia sen tuloksista. Pehdyimme paljon myös muihin laadullisiin menetelmiin toteutettuihin opinnäytetöihin ja tutkimusmenetelmäkirjallisuuteen. Tämä perehtyminen vahvisti ajatustamme siitä, että jokainen laadullinen tutkimus on oma yksilönsä. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ei voikaan mitata tutkimustuloksen toistettavuudella, sillä jokainen laadullinen tutkimus on kokonaisuutena ainutkertainen. Eri tutkijoiden tulokset ja luokittelemat samasta aineistosta voivatkin erota toisistaan. (Vilka 2021, 197).

Tuomi ja Sarajärvi esittävät, että tutkimuksen sisäinen johdonmukaisuus on yksi hyvän tutkimuksen kriteeri. Tutkimuksen raportoinnissa johdonmukaisuus konkretisoituu esimerkiksi käytettyjen lähteiden muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149.) Opinnäytetyömme lähdemateriaali koostuu kansallisista ja kansainvälisistä lähteistä. Lähteiden sisällön rajasimme koskemaan nimenomaisesti juuri lastensuojelua eikä teoriaosuuteen ole sisällytetty tietoa esimerkiksi koulun vertaissuhteissa esiintyvistä väkivallasta tai valta-asetelmista. Lähteinä käytetyt tutkimukset ovat vertaisarvioituja tai muutoin luotettaviksi arvioimiamme. Tutkimuksia haettiin Savonian Finnaa hyödyntäen, sekä käytettyjen tutkimusten lähdeluetteloista. Opinnäytetyössämme ei ole käytetty toissijaisia lähteitä, vaan lähdeksi on etsitty aina alkuperäinen lähdetutkimus tai julkaisu. Lähteinä on pyritty käyttämään mahdollisimman uutta ja ajantasaista tutkimustietoa. Vanhempia kuin kymmenen vuoden sisällä julkaistuja lähteitä on käytetty vain silloin kun tuoreempaa tietoa ei ole ollut löydettävissä, mutta tutkimuksen tieto on ollut tarpeellinen opinnäytetyön kannalta. Käyttämämme lähteet on merkitty selkeästi, ja lähteitä on referoitu huolellisesti plagioinnin välttämiseksi (Arene 2019, 23).

7.3 Ammatillinen kasvu

Yksi opinnäytetyömme tavoitteesta oli lisätä tietoisuutta tutkimastamme ilmiöstä eli vertaissuhdeväkivallasta. Tietoisuuden lisäämisellä voidaan parhaimmillaan edistää haavoittuvassa asemassa olevien yksiköiden ja yhteisöjen asemaa, joka on sosiaalialan eettisen osaamisen ydintä. Eettistä harkintaa teimme heti prosessin alkuvaiheilla pohtiessamme, ketä tutkimukseen haastattelemme.

Vaikka lastensuojelulaitoksissa asuvien lasten osallisuutta tulee mielestämme vahvistaa heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään kuulemalla, tulee se tehdä erityistä harkintaa käyttäen sensitiivisiä aiheita koskevissa tutkimuksissa. Tutkimushaastattelun aikana huomioimme aiheen sensitiivisyyden myös lastensuojelun työntekijöiden kanssa. Käytimme eettistä harkintaa, kuinka raportoimme tutkimustuloksemme haastatteluun osallistuneiden työntekijöiden anonymiteetin turvaten.

Vertaissuhdeväkivallan ja lasten välisten valta-asetelmien tutkiminen on lisännyt kykyämme kiinnittää huomiota ja tunnistaa ilmiöitä käytännön tasolla työskennellessämme lastensuojelun työkentällä. Ilmiöiden tunnistamisen myötä voimme asiakastyössä vahvistaa ennalta ehkäisevää työtä. Tämä vaatii myös tiedon jakamista työyhteisöjen kesken, johon myös vaaditaan johtotason ymmärrystä jaetun tiedon merkityksestä. Johtotason ymmärryksellä tarkoitamme sitä, että työntekijöillä on työajan puitteissa mahdollisuus tiedon jakamiseen. Tutkimushaastattelun toteuttaminen ryhmähaastatteluna mahdollisti yhteisen ymmärryksen luomisen työntekijöiden välille siitä, millainen tilannekuva vertaissuhdeväkivallan osalta yksiköissä haastatteluvaiheessa oli.

Tutkimustulostemme pohjalta olemme kriittisesti pohtineet palvelujärjestelmämme kykyä vastata lasten tarpeisiin riittävällä tavalla. Voimakkaasti oireilevien lasten sijoittaminen asumaan samaan yksikköön voi olla lain näkökulmasta perusteltua, kun erityistason yksiköiltä vaaditaan erityisosaamista vastaamaan lasten tuen tarpeita. Olemme kuitenkin pohtineet, onko tämä paras vaihtoehto silloin, jos tiedetään että riski esimerkiksi vertaissuhdeväkivallalle tai muulle lasten hyvinvointia uhkaavalle ilmiölle kasvaa. Tutkimusprosessimme aikana olemmekin paljon pohtineet vertaissuhdeväkivallan vaikutusta lasten elämään, etenkin sen tapahtuessa ympäristössä, jonka pitäisi pystyä lapsia kaitkelta väkivallalta suojelemaan. Julkista valtaa käyttäessä tulisi mielestämme kiinnittää erityistä huomiota siihen, minne lapsi sijoitetaan. Lastensuojelulakiin kirjattuja rajoittamistoimenpiteitä pitäisi pystyä tarkastelemaan myös siitä näkökulmasta, kuinka esimerkiksi yhteydenpidon rajoittamatta jättäminen vaikuttaa lapsen vertaissuhteisiin. Ajattelemme, että on tärkeää tiedostaa esimerkiksi puhelimen

kautta tapahtuvan vertaissuhdeväkivallan mahdollisuus ja kuinka siihen voidaan puuttua lain sallimissa keinoissa.

Tutkimuksen tekeminen on vahvistanut ymmärrystämme siitä, kuinka tärkeää on tutkimustiedon hyödyntäminen asiakastyössä. Vastavuoroisesti ymmärrämme asiakastyöstä tarvittavan tutkimustiedon merkityksen työkäytäntöjen kehittämisen tueksi. Opinnäytetyöprosessin myötä tutkimustyö ja asiakastyö jäsentyvätkin meille konkreettisemmin toisiaan tukevin osa-alueina. Myös järjestöjen tuottaman tutkimustiedon merkitys sosiaalialalle on konkretisoitunut prosessin myötä. Omaa tutkimusta olemme jäsentäneet osana isompaa tutkimuskokonaisuutta toimeksiantajan hankkeessa, jonka avulla lastensuojelua kehitetään. Vaikka omassa tutkimuksessamme lasten omat kokemukset vertaissuhdeväkivallasta eivät tulleet kuulluksi, toteutuu tämä hankkeen omassa tutkimuksessa. Kaiken kaikkiaan tutkimuksellinen kehittämisosaamisemme on varmasti keskeisin sosiaalialan kompetensseista, joka opinnäytetyöprosessin aikana kehittynyt, sillä kummallakaan meistä ei tutkimuksen teosta aiempaa kokemusta ole.

Olemme oppineet, ettei tutkimusprosessi etene tasaisesti, vaan etäisyyden ottaminen työskentelyyn on välillä tarpeellista. Prosessin aluksi pohdimme aihekuvauksen ja suunnitelman laatimisen merkitystä, vaikkakin näiden työstäminen ei erityisen haastavilta tuntuneetkaan. Molempiin osakokonaisuuksiin kuitenkin palattu tasaisesti opinnäytetyön työstämisen aikana, joten merkitys näille osapalasillemme prosessissa löytynyt. Aihekuvausten yhteydessä kävimme keskustelua tutkimuskysymysten määrästä ja aiheen rajaamisesta. Halusimme kuitenkin pitää kiinni sekä vertaissuhdeväkivallan että valta-asetelmien tutkimisesta, sillä näiden yhteydestä keskustelimme opinnäytetyön toimeksiantajan kanssa.

Opinnäytetyön teoriaosuuden kirjoittaminen on ollut luontevaa, sillä opintomme ovat koostuneet paljon erilaisten raporttien työstämisestä. Tiedossamme oli, että vertaissuhdeväkivallasta löytyvä tutkimustieto on pitkälti kansainvälistä. Kansainvälisten tutkimusten ja niiden tulosten sisäistäminen oli luonnollisesti enemmän aikaa vievämpää, sekä sen pohtiminen kuinka paljon erimaiden välisiä tutkimustietoja voidaan keskenään verrata, kun myös lastensuojelujärjestelmissä tiedetään olevan eroja. Menetelmäosuuden työstämistä haastoi kokemattomuus tutkimuksen tekemisestä. Teemahaastattelun tekemistä olimme päässeet testaamaan opinnäytetyöprosessiin valmentavalla kurssilla. Kyseisessä haastattelussa jo sivusimme myös tutkimaamme ilmiötä, mutta perhehoidon kontekstissa. Haastattelukokemuksen pohjalta osasimme myös ennakoida teknisiä haasteita varsinaisessa opinnäytetyön ryhmähaastattelussa. Ryhmähaastatteluun olemme erityisen tyytyväisiä viimehetken muutoksista huolimatta, joihin osasimme ammattimaisesti sopeutua.

Aineiston analysointi oli prosessin haastavin osuus, jossa uskoa omaan tekemiseen koeteltiin. Rajanveto tarpeellisen ja tarpeettoman tiedon välillä oli haastavaa, sillä koimme koko keräämämme aineiston kertovan tutkittavasta ilmiöstä. Yhteisten pohdintojen, analyysin työstämisen ja menetelmäoppaisiin perehtymisen kautta päädyimme pitämään kiinni alkuperäisistä tutkimuskysymyksistämme, joiden pohjalta rajaus aineistoomme tehtiin. Menetelmä- ja teoriaosuuden olemme pyrkinneet rakentamaan toisiaan täydentäväksi kokonaisuudeksi.

Opinnäytetyöllemme asetimme korkeat tavoitteet sekä merkityksellisesti, että arvosanallisesti. Prosessin aikana ymmärrys opinnäytetyötason tutkimuksen todellisesta merkityksestä on kuitenkin realisoitunut. Ymmärrys on lisännyt armollisuutta omaa tekemistä kohtaan, vaikka tavoitteet ovatkin

pysyneet. Koska tavoitteenamme on ollut laadukkaan opinnäytetyön toteuttaminen, päädyimme myös joustamaan työn palautusaikataulussa. Kokonaisuutena opinnäytetyöhömmme olemme tyytyväisiä. Prosessin myötä luottamus omaan tekemiseen sekä yhteiseen osaamiseen on vahvistunut ja antanut valmiuksia tutkimuksen tekemiseen myös myöhemmin työuran aikana. Opinnäytetyön prosessia tuki keskinäinen luottamus toisen tekemää työtä kohtaan, vastuunkanto yhteisestä projektista ja yhteistekemisen merkitys.

7.4 Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja kehittämisideat

Opinnäytetyöstämme saatava tieto on yhteistyötahomme Pesäpuu Ry:n Vertaisuus Ilman Väkivaltaa -hankkeen hyödynnettävissä tuomalla lisätietoa hankkeen sisäiseen tutkimustyöhön. Opinnäytetyöllemme olemme levittäneet tietoa hankkeen toiminnasta haastatteluun osallistuneiden lastensuojeluyksiköiden henkilöstölle, sekä omissa työyksiköissämme että opiskeluympäristössämme. Tutkimushaastattelu mahdollisti myös yhteisen tilannekuvan muodostamisen niiden lastensuojeluyksiköiden välillä, jotka tutkimushaastatteluun osallistuivat. Opinnäytetyömme on lisännyt tietoa lasten vertaisuuhteissa esiintyvistä väkivallasta ja valta-asetelmista, jonka avulla lastensuojelulaitosten toimintaa voidaan kehittää huomioimaan paremmin vertaissuhteissa esiintyvät ilmiöt.

Kuten jo aiemminkin tässä raportissa olemme maininneet, niin vertaissuhdeväkivalta on vähän tutkittu aihe etenkin Suomessa. Tämän vuoksi aiheen ympärillä tutkittavaa ja kehitettävää riittää paljonkin. Mielestämme vertaissuhdeväkivaltaa ja lasten välisiä valta-asetelmia tulee tutkia lapsilta saadun tiedon pohjalta. Kyseiset tutkimukset tulee kuitenkin mielestämme toteuttaa vahvan tutkimustaustan omaavien ammattilaisten toimesta.

Sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan väkivaltaan tulisi kohdentaa tutkimusta sekä lastensuojelulaitoksissa että niiden ulkopuolella. Lasten lastensuojelulaitoksissa viettämän ajan aikaisista vertaissuhteista ei myöskään ole juuri löydettävissä tutkimustietoa. Jatkotutkimusta voisikin mielestämme keskittää myös lasten hyviin vertaissuhteisiin lastensuojelulaitoksissa, kuinka lapset määrittelevät hyvän vertaissuhteen ja kuinka sellainen muodostuu. Mielenkiintoista ja tarpeellistakin olisi tutkia, millä tavoin vertaissuhdeväkivallan kokeminen sijaishuollossa on vaikuttanut henkilöiden elämään myöhemmin. Myös lastensuojelulaitoksissa muodostuneiden seurustelusuhteiden tutkimus olisi näkemyksemme mukaan tarpeellista. Ajattelemmme, että tarvetta olisi tutkia, mutta myös kehittää lastensuojelun työntekijöiden keinoja vertaissuhdeväkivallan tunnistamiseen, ennaltaehkäisyyn sekä siihen puuttumiseen.

LÄHTEET

- Asetus 2016/679. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>. Viitattu 24.5.2024.
- Attar-Schwartz, Shalhevet & Khoury-Kasabri, Mona 2015. Indirect and verbal victimization by peers among at-risk youth in residential care. *Child abuse & neglect* 42, 84-98. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.12.007>. Viitattu 31.8.2024.
- Barter, Christine 2007. Prioritising young people's concerns in residential care. Responding to peer violence. Teoksessa Andrew Kendrick (toim.) *Residential child care prospects and challenges*. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers, 137-151. <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.savonia.fi/lib/savoniafi/detail.action?docID=334942>. Ebook Central Academic Complete. Viitattu 20.9.2024.
- Barter, Christine, Renold, Emma, Berridge, David & Cawson, Pat 2004. Peer violence in children's residential care. https://books.google.fi/books?id=jauHDAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=fi&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false. Viitattu 6.10.2024.
- Bildjuschkin, Katriina, Ewalds, Helena, Hietämäki, Johanna, Kettunen, Hanna, Koivula, Tanja, Mäkelä, Jukka, Nipuli, Suvi, October, Martta, Peltonen, Joonas & Siukola, Reetta 2020. Välivaltakäsitteiden sanasto. Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen työpaperi 1/2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-211-6>. Viitattu 20.5.2024.
- Elo, Satu, Kajula, Outi, Tohmola, Anniina & Kääriäinen, Maria 2022. Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede* 34 (4), 215–225. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-202402061597>. Viitattu 1.1.2025.
- Emond, Ruth 2014. Longing to belong: children in residential care and their experiences of peer relationships at school and in the children's home. *Child and Family Social Work* 19, 194-202. <https://research-ebSCO-com.ezproxy.savonia.fi/c/u4zl2b/viewer/pdf/olpzo5klmb?route=details>. Viitattu 9.12.2024.
- Eriksson, Pia & Korhonen, Päivi 2022. ”Kiitos kun pidätte huolta, että asiat olisi minulla hyvin” Kysy ja kuuntele -hankkeen loppuraportti. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Raportti 2022:3. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-851-4>. Viitattu 6.10.2024.
- Eriksson, Pia & Säles, Emilia 2021. Lastensuojelun perhehoidon järjestäminen. Suositukset perhehoidon toimintaohjeiden sisällöksi. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Työpaperi 6/2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-627-5>. Viitattu 23.5.2024.
- Eriksson, Pia, Ståhlberg, Miia, Svetloff, Maria, Barkman, Johanna, Liukkonen, Johanna & Hipp, Tiia 2023. Trauma- ja väkivaltatietoinen sijaishuolto – selvitys kaltoinkohtelun nykytilasta sekä materiaali ammattilaisille ja opiskelijoille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2023:35. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5400-7>. Viitattu 20.5.2024.
- Forsell, Martta & Kuoppala, Tuula 2024. Lastensuojelu 2023: Joka kuudennesta teinistä tehtiin lastensuojeluilmoitus vuonna 2023. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Tilastoraportti 19/2024. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2024043024171>. Viitattu 10.10.2024.
- Hakala, Venla, Mielityinen, Laura & Ellonen, Noora 2024. ”Miltä tuntui vastata kysymyksiin?” Lasten kokemukset kansalliseen uhrikyselyyn vastaamisesta. *Yhteiskuntapolitiikka* 89 (2), 125-137. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2024041016118>. Viitattu 17.12.2024.
- Hakalehto, Sivianna 2016. Johdatus lapsen oikeuksiin lastensuojelussa. Mitä lastensuojelu on? Teoksessa Sivianna Hakalehto & Virve Toivonen (toim.) *Lapsen oikeudet lastensuojelussa*. Helsinki: Kauppakamari, 23-27.

Heino, Tarja 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 52-75.

Honkatukia, Päivi 2017. Nuoret ja väkivalta. Teoksessa Johanna Niemi, Heini Kainulainen & Päivi Honkatukia (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino, 324-338.

Hulanmäki, Heli, Lehtikangas, Micaela & Moisio, Lilja 2024. Digitaalinen vertaissuhdeväkivalta lastensuojelulaitoksissa. Työntekijöiden näkymyksiä tunnistamisesta, puuttumisesta ja ehkäisystä. Opinnäytetyö. Sosionomin tutkinto-ohjelma. Tampereen ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2024112028944>. Viitattu 27.12.2024.

Hytönen, Kirsi-Maria, Malinen, Antti, Salenius, Paula, Haikari, Janne, Markkola, Pirjo, Kuronen, Marjo & Koivisto, Johanna 2016. Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937-1983. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:22. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3806-9>. Viitattu 23.5.2024.

Hyvärinen, Sauli 2017. Lapseen kohdistuvan väkivallan monet ilmenemismuodot. Teoksessa Susanna Hoikkala & Julia Kuokkanen (toim.) Turvallisesti sijaishuollossa – Väkivaltatyön keinoja lastensuojelulaitoksessa. Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu 4/2017, 22-30. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Turvallisesti-sijaishuollossa.pdf>. Viitattu 12.10.2024.

Indias, Sílvia, Arruabarrena, Ignacia & De Paúl, Joaquín 2019. Child maltreatment, sexual and peer victimization experiences among adolescents in residential care. *Children and Youth Services Review* 100, 267-273. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.03.014>. Viitattu 5.10.2024.

Isotalus, Heli 2023. Koulukiusaaminen on väkivaltaa. Viola – väkivallasta vapaaksi ry blogi. 09.08.2023. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/violary/blogi/koulukiusaaminen-on-vakivaltaa/>. Viitattu 22.5.2024.

Izadi, Henri 2021. Koulukiusaamisen sijaan tulisi puhua kouluväkivallasta. Aseman Lapset Ry blogi. 21.06.2021. <https://asemanlapset.fi/blogit/koulukiusaamisen-sijaan-tulisi-puhua-kouluvakivallasta/>. Viitattu 22.5.2024.

Jabe, Marjatta & Kuusela, Sari 2013. Hyvä paha valta. Alma Talent Bisneskirjato. Viitattu 22.5.2024.

Juuti, Pauli & Puusa, Anu 2020. Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus, 9-20.

Keiski, Riitta, Hämäläinen, Kari, Karhunen, Matti, Löfström, Erika, Näreaho, Susanna, Varantola, Krista, Spoof, Sanna-Kaisa, Tarkiainen, Terhi, Kaila, Eero & Aittasalo, Minna 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf. Viitattu 24.5.2024.

Kettunen, Jyrki, Kärki, Anne, Näreaho, Susanna & Päällysaho, Seliina 2019. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry.. https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382. Viitattu 24.5.2024.

Khoury-Kassabri, Mona, Attar-Schwartz, Shalhevet 2014. Adolescents' Reports of Physical Violence by Peers in Residential Care Settings: An Ecological Examination. *Journal of Interpersonal Violence* 29 (4), 659–682. <https://doi.org/10.1177/0886260513505208>. Viitattu 29.8.2024.

Kiili, Johanna, Jaakola, Anne-Mari, Anis, Merja, Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina 2024. Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö 2020-luvulla. Teoksessa Johanna Kiili, Anne-Mari Jaakola, Merja Anis, Tuuli Lamponen & Elina Stenvall (toim.) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 7-18.

Kiili, Johanna, Moilanen, Johanna & Hedman, Johanna 2024. Kartoittava analyysi lasten, nuorten ja perheiden sosiaalihuollon palveluista 2020-luvulla. Teoksessa Johanna Kiili, Anne-Mari Jaakola, Merja Anis, Tuuli Lamponen & Elina Stenvall (toim.) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 19-36.

Koivula, Maija, Ellonen, Noora, Ikonen, Riikka & Paavilainen, Eija 2021. Nuorten kaltoinkohtelukokemukset ammatillisissa perhekodeissa ja lastensuojelulaitoksissa. Yhteiskuntapolitiikka 86 (3), 263–274. <https://www.julkari.fi/handle/10024/142702>. Viitattu 11.10.2024.

Korhonen, Päivi 2023. Kysy ja kuuntele -hanke: Tutkimustietoa sijaishuollon työn tueksi. Teoksessa Elina Kekkonen & Johannes Jahnukainen (toim.) Näkökulmia sijaishuoltoon. Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu 2/2023, 9-17. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2023/06/20230605NakokulmiaSijaishuoltoonJulkaisuValmis.pdf>. Viitattu 3.10.2024.

Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 18.9.2024.

Mann-Feder, Varda 2018. (You gotta have) Friends: Care leaving, friendships, and agency intervention. *International Journal of Child, Youth and Family Studies* 9 (1), 154–167. <http://dx.doi.org/10.18357/ijcyfs91201818125>. Viitattu 9.12.2024.

Mazzone, Angela, Nocentini, Annalaura & Menesini, Ersilia 2018. Bullying and peer violence among children and adolescents in residential care settings: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior* 38, 101-112. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.12.004>. Viitattu 5.10.2024.

Mononen, Eeva, Hakovirta, Mia, Rasinkangas, Jarkko & Ikonen, Riikka 2021. Lasten vertaissuhdeväkivalta lastensuojelun sijaishuollossa. Yhteiskuntapolitiikka 86 (3), 275–286. Viitattu 11.10.2024.

Moore, Tim, McArthur Morag & Death, Jodi 2020. Brutal bullies and protective peers: How young people help or hinder each other's safety in residential care. *Residential treatment for children & youth* 37 (2), 108-135. <https://doi.org/10.1080/0886571X.2019.1682487>. Viitattu 1.9.2024.

Niemi, Johanna, Kainulainen, Heini & Honkatukia, Päivi 2017. Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.

Pesäpuu julkaisuaika tuntematon a. Lupaus lapselle – kehittämistyömme ydin. Verkkojulkaisu. <https://pesapuu.fi/pesapuu/lupaus-lapselle/>. Viitattu 24.5.2024.

Pesäpuu julkaisuaika tuntematon b. Turvallinen sijaishuolto. Vertaisuus ilman väkivaltaa -hanke. Verkkojulkaisu. <https://pesapuu.fi/toiminta/turvallinen-sijaishuolto/vertaisuus-ilman-vakivaltaa/>. Viitattu 24.5.2024.

Pösö, Tarja, Lönnqvist, Tove, Petrelius, Päivi, Salminen, Matti & Väkeväinen, Niina 2019. Lapset kodin ulkopuolisissa sijoituksissa. Teoksessa Ulla Korpilahti, Hanna Kettunen, Erika Nuotio, Satu Jokela, Vuokko Maria Nummi & Pirjo Lillsunde (toim.) Väkivallaton lapsuus. Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020-2025, osa 2. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 442-450.

Ronkainen, Suvi 2017. Mitä väkivalta on? Erontekojen tärkeydestä, yhteyksien näkemisestä. Teoksessa Johanna Niemi, Heini Kainulainen & Päivi Honkatukia (toim.) Sukupuolistunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino, 19-35.

Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Sekol, Ivana & Farrington, David 2016. Psychological and background correlates of bullying in adolescent residential care. *Journal of Social Work* 16 (4), 429-452. <https://doi.org/10.1177/1468017315581530>. Viitattu 17.9.2024.

Sekol, Ivana & Farrington, David 2020. Staff Reports of Bullying and Intervention Strategies in Croatian Care and Correctional Institutions for Youth. *International Journal of Offender Therapy and*

Comparative Criminology 64 (4), 417-440. <https://doi.org/10.1177/0306624X19882833>. Viitattu 16.9.2024.

Sekol, Ivana & Farrington, David P 2009. The Nature and Prevalence of Bullying among Boys and Girls in Croatian Care Institutions: A descriptive analysis of children's homes and correctional homes. *Kriminologija i Socijalna Integracija* 17 (2), 15-33. https://www.researchgate.net/publication/41619162_The_Nature_and_Prevalence_of_Bullying_among_Boys_and_Girls_in_Croatian_Care_Institutions_A_Descriptive_Analysis_of_Children's_Homes_and_Correctional_Homes. Viitattu 29.9.2024.

Sekol, Ivana & Farrington, David P 2016. Personal characteristics of bullying victims in residential care for youth. *Journal of aggression, conflict and peace research* 8 (2), 99-113. <https://doi.org/10.1108/JACPR-11-2015-0198>. Viitattu 31.8.2024.

Sekol, Ivana 2013. Peer violence in adolescent residential care: A qualitative examination of contextual and peer factors. *Children and Youth Services Review* 35 (12), 1901–1912. <http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.09.006>. Viitattu 5.3.2024.

Sekol, Ivana 2016. Bullying in Adolescent Residential Care: The Influence of the Physical and Social Residential Care Environment. *Child Youth Care Forum* 45, 409–431. <https://doi.org/10.1007/s10566-015-9336-8>. Viitattu 16.9.2024.

Sijtsema, Jelle, Lindenberg, Siegwart, Ojanen, Tiina & Salmivalli, Christina 2020. Direct aggression and the balance between status and affection goals in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence* 49: 1481-1491. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-01166-0>. Viitattu 6.10.2024.

Sinkkonen, Jari 2015. Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoittaessa. Teoksessa Jari Sinkkonen & Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.) *Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta*. Helsinki: Duodecim, 148-163.

Sinko, Päivi 2016. Rajapinnoilla. Lapsen erityisten tarpeiden huomioiminen sijaishuoltopaikan valinnassa. *Lastensuojelun keskusliitto*. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Rajapinnoilla1.pdf>. Viitattu 23.5.2024.

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisuaika tuntematon. *Lastensuojelu*. Verkkojulkaisu. <https://stm.fi/lastensuojelu>. Viitattu 18.9.2024.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 2023. <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/wp-content/uploads/2023/04/SOSIAALIALAN-AMMATTIKORKEAKOULUTUKSEN-KOMPETENSSIT-2023.pdf>. Viitattu 5.1.2025.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>. Viitattu 5.1.2025.

Tietosuojalaki 1050/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181050>. Viitattu 24.5.2024.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turkka, Heikki & Saarholm, Julia 2021. *Lasten ja nuorten konfliktit. Opas haastavien ristiriitojen ratkaisemiseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Valtonen, Anu & Viitanen, Meiju 2020. *Ryhmäkeskustelut laadullisena tutkimusmetodina*. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus, 118-130.

Vilkka, Hanna 2021. *Tutki ja kehitä*. 5. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2. Viitattu 17.12.2024.

LIITE 1: TEEMAHAASTATTELURUNKO

Teemahaastattelu lastensuojelulaitosten työntekijöille**Taustatietoja**

- Työkokemuksesi lastensuojelussa ja tämänhetkisessä työyksikössä?

Teema 1

- Kuvailisitko millaisia ovat yksikön lasten ja työntekijöiden välit?
- Kuinka kuvailisit lasten välisiä suhteita yksikössä?
- Millainen on uuden lapsen rooli yksikköön saapuessa?

Teema 2 Vertaissuhdeväkivalta

- Millaista vertaissuhdeväkivaltaa olet, tai työryhmänne on havainnut yksikössä?
- Kuinka vertaissuhdeväkivalta tulee ilmi työntekijöille?
- Kuinka yleistä vertaissuhdeväkivalta on?
- Mitä vertaissuhdeväkivallalla tavoitellaan?

- *Kuinka lasten määrä vaikuttaa vertaissuhdeväkivaltaan?*

Teema 3 Lasten väliset valta-asetemat

- Millaisia lasten välisiä valta-asetelmiä yksiköstänne löytyy?
- Millaisissa tilanteissa valta-asetemat näyttäytyvät?
- Miten lasten väliset valta-asetelmat muodostuvat? Miten valta-asemaan pääsee?
- Mitä vallalla tavoitellaan?
- Käytetäänkö/tavoitellaanko valtaa yksittäiseen vertaiseen, vai koko ryhmään? Työntekijöihin?
- Kuinka lasten ikä tai sukupuoli vaikuttaa valta-asetelmiin?
- Kuinka pysyviä valta-asetelmat ovat?
- Mitä tapahtuu, jos joku lapsista kyseenalaistaa toisen lapsen valta-asemaa?

Teemojen yhteenveto

- Millaisena vertaissuhdeväkivallan ja valta-asetelmien yhteys näyttäytyy yksiköissä?
- Millaista väkivaltaa valta-asemassa olevat lapset tekevät verrattuna alisteisemmassa asemassa oleviin lapsiin?
- Onko vertaissuhdeväkivallan ja lastenvälisen valta-asetelmien havainnointi haastavaa? Jos on, miksi?
- Millaisia keinoja yksikössä on vaikuttaa lasten välisiin valta-asetelmiin ja vertaissuhdeväkivallan ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen?

LIITE 2: SAATEKIRJE YKSIKÖNJOHTAJILLE

Hei!

Olemme sosionomiopiskelijat (AMK) Jenni Mustonen ja Salla Pääkkönen. Opiskelemme Savonian ammatikorkeakoulussa kolmatta vuotta ja olemme aloittaneet nyt keväällä opinnäytetyöprosessin. Opinnäytetyömme aiheena on *Vertaissuhdeväkivalta lastensuojelun laitoshuollossa* ja toimeksiantajana toimii Pesäpuu ry:n Vertaisuus ilman väkivaltaa -hanke. Lasten ja nuorten välinen vertaissuhdeväkivalta on ilmiönä vähän tutkittu, ja haluammekin omalla opinnäytteellämme tätä tilannetta paikata.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus ja tarkoituksenamme on tutkia vertaissuhdeväkivallan ilmenemistä lastensuojelun laitoshuollossa sekä selvittää lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen lasten ja nuorten välisten valta-asetelmien yhteyttä laitoshuollossa tapahtuvaan vertaissuhdeväkivaltaan työntekijöiden näkökulmasta. Aineisto opinnäytetyöhön on tarkoitus kerätä ryhmäteemahaastatteluilla lastensuojelulaitosten työntekijöiltä.

Kartoitammekin nyt alustavasti, että olisiko yksikössänne mahdollisesti työntekijää/työntekijöitä, jotka haluaisivat osallistua ryhmäteemahaastatteluun ja jakaa omia ajatuksia ja kokemuksia vertaissuhdeväkivallasta lastensuojelun laitoshuollossa. Haastatteluun osallistuvan työntekijän ammattinimikkeellä tai koulutustaustalla ei ole niinkään merkitystä – kuulemme mielellämme erilaisista lähtökohdista tulevien ja eri ammattinimikkeillä työskentelevien työntekijöiden näkemyksiä vertaissuhdeväkivallasta.

Haastattelu/t on tarkoitus toteuttaa kesän 2024 aikana, kuitenkin viimeistään syyskuun alkuun mennessä. Haastattelun tarkemmasta ajasta ja paikasta voimme sopia tarkemmin, alustavasti haastattelupaikkana toimisi . Haastattelusta tulemme tekemään äänitallenteen aineiston litterointia varten.

. Haluaisimmekin koota 4-6 henkilön ryhmän eri yksiköiden työntekijöistä. Uskomme tämän mahdollistavan laajemman kokonaiskuvan muodostamisen tutkimastamme ilmiöstä.

Toivoisimme vastausta 30.4. -24 mennessä, jonka jälkeen haemme virallista tutkimuslupaa. Tutkimuslupaa tulemme hakemaan kahdelle ryhmähaastattelukerralle. Haastattelu/t toteutamme noudattaen hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti, yksiköiden ja työntekijöiden anonymiteetti huomioiden. Haastatteluaineisto säilytetään ja hävitetään asianmukaisesti.

Mikäli teille herää kysyttävää, vastaamme mielellämme.

Ystävällisin terveisin,

Jenni & Salla

LIITE 3: SÄHKÖPOSTIViesti RYHMÄHAASTATTELUUN OSALLISTUVILLE

Hei!

Lähestymme teitä ensi viikon torstaiksi (12.9.) sovitun opinnäytetyötä varten toteutettavan ryhmähaastattelun merkeissä. Ryhmähaastattelun aiheena on siis "Vertaissuhdeväkivalta lastensuojelulaitoksissa – Työntekijöiden näkemyksiä vertaissuhdeväkivallasta ja lasten välisistä valta-asetelmista". Ryhmähaastattelun runkona toimii meidän opinnäytetyön tutkimuskysymysten pohjalta laaditut teemat, jotka ovat seuraavat: taustatietoja, vertaissuhdeväkivalta, lasten väliset valta-asetemat sekä lopuksi näiden teemojen yhteenveto.

Ryhmähaastattelulta toivomme yhteistä keskustelua mielenkiintoisesta ja tärkeästä aiheesta. Haastattelutilannetta ei tarvitse jännittää. 😊

Liitteenä löytyy laatimamme tietosuojaseloste, johon voitte tutustua ennen haastatteluun osallistumista. Mikäli teillä herää kysyttävää haastatteluun liittyen, niin olemme tavoitettavissa sähköpostitse (jenni.mustonen2@edu.savonia.fi & salla.paakkonen@edu.savonia.fi).

Kertauksen vuoksi vielä ryhmähaastattelun ajankohta ja paikka:

to 12.9. klo 10-> (haastattelun kesto 1-1,5h)

Ystävällisin terveisin

Jenni & Salla

SAVONIA

**OPINNÄYTETYÖHÖN LIITETTÄVÄ
TIETOSUOJASELOSTE/-ILMOITUS
EU:n yleinen tietosuoja-asetus
13 ja 14 artiklat
Laatimispäivä: 2.9.2024**

Tietoa tutkimukseen osallistuvalla

Olet osallistumassa Savonia-ammattikorkeakoulussa tehtävään opinnäytetyöhön liittyvään tutkimukseen. Tässä selosteessa kuvataan, miten henkilötietojasi käsitellään tutkimuksessa.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Sinuun ei kohdistu mitään negatiivista seuraamusta, jos et osallistu tutkimukseen tai jos keskeytät osallistumisesi tutkimukseen. Jos keskeytät osallistumisesi tutkimukseen, ennen keskeytystä kerättyä aineistoa voidaan kuitenkin käyttää tutkimuksessa. Tämän selosteen kohdassa 14 kerrotaan tarkemmin, mitä oikeuksia sinulla on ja miten voit vaikuttaa tietojesi käsittelyyn.

1 Tutkimuksen rekisterinpitäjä

Nimi: Jenni Mustonen ja Salla Pääkkönen

Puhelinnumero: ,

Sähköpostiosoite: jenni.mustonen2@edu.savonia.fi ja salla.paakkonen@edu.savonia.fi

2 Kuvaus tutkimushankkeesta ja henkilötietojen käsittelyn tarkoitus

Teemme opinnäytetyötä, joka käsittelee vertaissuhdeväkivaltaa lastensuojelulaitoksissa. Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jonka tavoitteena on tuottaa tietoa lastensuojelulaitokseen sijoitettujen lasten vertaissuhdeväkivallasta ja valta-asetelmista työntekijöiden näkökulmasta. Opinnäytetyömme aineisto kerätään ryhmähaastatteluna lastensuojelulaitosten työntekijöiltä.

Opinnäytetyötämme varten kysymme vain sellaisia henkilötietoja, jotka ovat opinnäytetyön kannalta tarpeellisia. Ryhmähaastattelussa tulemme kysymään haastateltavien työkokemuksen lastensuojelussa sekä tämänhetkisessä yksikössä. Opinnäytetyöntekijöillä on tiedossa ryhmähaastatteluun osallistuvien henkilöiden nimet, työnantaja sekä työpaikat.

Ryhmähaastattelu äänitetään ja haastattelun jälkeen äänite litteroidaan tekstimuotoon. Haastattelun äänittäminen ja litterointi helpottaa opinnäytetyöntekijöiden aineiston käsittelyä sekä analysointia. Haastattelun äänite sekä litteroitu teksti säilytetään asianmukaisesti, niitä käsittelee ainoastaan opinnäytetyöntekijät ja ne hävitetään asianmukaisesti ja välittömästi opinnäytetyön valmistuttua. Haastattelu tullaan raportoimaan siten, että haastateltua ei voida tunnistaa. Haastateltua henkilöä ei voida tunnistaa myöskään valmiista opinnäytetyöraportista. Valmis opinnäytetyö tullaan julkaisemaan Theseus -palvelussa, ja on siellä julkisesti luettavissa.

3 Tutkimuksen suorittajat

Jenni Mustonen & Salla Pääkkönen

4 Tutkimuksen nimi ja tutkimuksen kesto-aika

Tutkimuksen nimi: Vertaissuhdeväkivalta lastensuojelulaitoksissa – Työntekijöiden näkemyksiä vertaissuhdeväkivallasta ja lasten välisistä valta-asetelmista

Henkilötietojen käsittelyn kesto: Henkilötietoja tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä kerätään ryhmähaastattelussa 12.9. -24. Henkilötietoja käsitellään ja säilytetään vain sen aikaa, kun se on opinnäytetyön tekemisen kannalta välttämätöntä. Opinnäytetyön on määrä valmistua vuoden 2024 loppuun mennessä.

5 Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste

Henkilötietoja käsitellään yleisen tietosuojasetuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaisella perusteella.

Henkilötietojen käsittelyperusta tässä tutkimuksessa on

- tutkittavan suostumus
- tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastointi

6 Mitä henkilötietoja tutkimusaineisto sisältää

Opinnäytetyötä varten tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä kerätään seuraavat henkilötiedot: nimi, työnantaja, työpaikka sekä työkokemus. Tutkimuksen aineisto kerätään ryhmähaastattelulla, joka äänitetään. Äänite myös litteroidaan tekstimuotoon.

7 Erityiset henkilötietoryhmät (arkaluonteiset henkilötiedot)

Tutkimuksessa ei käsitellä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia (arkaluonteisia) henkilötietoja.

8 Mistä lähteistä henkilötietoja kerätään

Henkilötiedot kerätään rekisteröidyltä itseltään.

9 Tietojen siirto tai luovuttaminen edelleen

Henkilötietoja ei siirretä tai luovuteta edelleen.

10 Tietojen siirto tai luovuttaminen EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle

Henkilötietoja ei siirretä tai luovuteta EU/ETA-alueen ulkopuolelle.

11 Henkilötietojen suojausten periaatteet

Henkilötiedot ovat salassa pidettäviä.

Manuaalisen paperiaineiston suojaaminen:

Tietojärjestelmissä käsiteltävät tiedot:

- käyttäjätunnus salasana käytön rekisteröinti kulunvalvonta
 muu, mikä:

Suorien tunnistetietojen käsittely:

- Suorat tunnistetiedot poistetaan analysointivaiheessa
 Aineisto analysoidaan suoraan tunnistetiedoin, koska (peruste suorien tunnistetietojen säilyttämiselle):

12 Henkilötietojen käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen

- Tutkimusrekisteri hävitetään
 Tutkimusrekisteri arkistoidaan:
 ilman tunnistetietoja tunnistetiedoin

Mihin aineisto arkistoidaan ja miten pitkäksi aikaa:

13 Savonia-ammattikorkeakoulun tietosuojavastaavan yhteystiedot

Savonia-ammattikorkeakoulun tietosuojavastaava on hallinnon suunnittelija Mervi Hätinen. Häneen saa yhteyden sähköpostiosoitteesta tietosuojavastaava@savonia.fi

14 Mitä oikeuksia sinulla on ja oikeuksista poikkeaminen

Yhteyshenkilö tutkittavan oikeuksiin liittyvissä asioissa on tämän ilmoituksen kohdassa 1 mainittu henkilö.

Suostumuksen peruuttaminen (tietosuoja-asetuksen 7 artikla)

Sinulla on oikeus peruuttaa antamasi suostumus, mikäli henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen. Suostumuksen peruuttaminen ei vaikuta suostumuksen perusteella ennen sen peruuttamista suoritettujen käsittelyjen lainmukaisuuteen.

Oikeus saada pääsy tietoihin (tietosuoja-asetuksen 15 artikla)

Sinulla on oikeus saada tieto siitä, käsitelläänkö henkilötietojasi tutkimuksessa ja mitä henkilötietojasi tutkimuksessa käsitellään. Voit myös halutessasi pyytää jäljennöksen käsiteltävistä henkilötiedoista.

Oikeus tietojen oikaisemiseen (tietosuoja-asetuksen 16 artikla)

Jos käsiteltävissä henkilötiedoissasi on epätarkkuuksia tai virheitä, sinulla on oikeus pyytää niiden oikaisua tai täydennystä.

Oikeus tietojen poistamiseen (tietosuoja-asetuksen 17 artikla)

Sinulla on oikeus vaatia henkilötietojesi poistamista seuraavissa tapauksissa:

- a) henkilötietoja ei enää tarvita niihin tarkoituksiin, joita varten ne kerättiin tai joita varten niitä muutoin käsiteltiin
- b) peruutat suostumuksen, johon käsittely on perustunut, eikä käsittelyyn ole muuta laillista perustetta
- c) vastustat käsittelyä (kuvaus vastustamisoikeudesta on alempana) eikä käsittelyyn ole olemassa perusteltua syytä
- d) henkilötietoja on käsitelty lainvastaisesti; tai
- e) henkilötiedot on poistettava unionin oikeuteen tai jäsenvaltion lainsäädäntöön perustuvan rekisterinpitäjään sovellettavan lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi.

Oikeutta tietojen poistamiseen ei kuitenkaan ole, jos tietojen poistaminen estää tai vaikeuttaa suuresti käsittelyn tarkoituksen toteutumista tieteellisessä tutkimuksessa.

Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (tietosuoja-asetuksen 18 artikla)

Sinulla on oikeus henkilötietojesi käsittelyn rajoittamiseen, jos kyseessä on jokin seuraavista olosuhteista:

- a) kiistät henkilötietojen paikkansapitävyyden, jolloin käsittelyä rajoitetaan ajaksi, jonka kuluessa tutkija voi varmistaa niiden paikkansapitävyyden
- b) käsittely on lainvastaista ja vastustat henkilötietojen poistamista ja vaadit sen sijaan niiden käytön rajoittamista
- c) tutkija ei enää tarvitse kyseisiä henkilötietoja käsittelyn tarkoituksiin, mutta sinä tarvitset niitä oikeudellisen vaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai puolustamiseksi
- d) olet vastustanut henkilötietojen käsittelyä (ks. tarkemmin alla) odotettaessa sen todentamista, syrjäyttävätkö rekisterinpitäjän oikeudet perusteet rekisteröidyn perusteet.

Oikeus siirtää tiedot järjestelmästä toiseen (tietosuoja-asetuksen 20 artikla)

Sinulla on oikeus saada tutkijalle toimittamasi henkilötiedot jäsennellyssä, yleisesti käytetyssä ja koineellisesti luettavassa muodossa, ja oikeus siirtää kyseiset tiedot toiselle rekisterinpitäjälle, jos käsittelyn oikeusperuste on suostumus tai sopimus, ja käsittely suoritetaan automaattisesti.

Kun käytät oikeuttasi siirtää tiedot järjestelmästä toiseen, sinulla on oikeus saada henkilötiedot siirrettyä suoraan rekisterinpitäjältä toiselle, jos se on teknisesti mahdollista.

Vastustamisoikeus (tietosuoja-asetuksen 21 artikla)

Sinulla on oikeus vastustaa henkilötietojesi käsittelyä, jos käsittely perustuu yleiseen etuun tai oikeutettuun etuun. Tällöin tutkija ei voi käsitellä henkilötietojasi, paitsi jos se voi osoittaa, että käsittelyyn on olemassa huomattavan tärkeä ja perusteltu syy, joka syrjäyttää rekisteröidyn edut, oikeudet ja vapaudet tai jos se on tarpeen oikeusvaateen laatimiseksi, esittämiseksi tai puolustamiseksi. Tutkija voi jatkaa henkilötietojesi käsittelyä myös silloin, kun sen on tarpeellista yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi.

Oikeuksista poikkeaminen

Tässä kohdassa kuvatuista oikeuksista saatetaan tietyissä yksittäistapauksissa poiketa tietosuoja-asetuksessa ja Suomen tietosuojalaissa säädetyillä perusteilla siltä osin, kuin oikeudet estävät tieteellisen tai historiallisen tutkimustarkoituksen tai tilastollisen tarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Valitusoikeus

Sinulla on oikeus tehdä valitus tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli katsot, että henkilötietojesi käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä.

Yhteystiedot:

Tietosuojavaltuutetun toimisto

Käyntiosoite: Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki

Postiosoite: PL 800, 00531 Helsinki

Puhelinvaihde: 029 566 6700

Kirjaamo: 029 566 6768

Sähköposti: tietosuoja(at)om.fi

LIITE 5: SUOSTUMUSLOMAKE

Suostumus opinnäytetyötä varten toteutettavaan ryhmähaastatteluun

Opinnäytetyön aihe: Vertaissuhdeväkivalta lastensuojelulaitoksissa - Työntekijöiden näkemyksiä vertaissuhdeväkivallasta ja lasten välisistä valta-asetelmista

Opinnäytetyön tekijät ja ryhmähaastattelun toteuttajat: Jenni Mustonen & Salla Pääkkönen

Minua on pyydetty osallistumaan opinnäytetyötä varten toteutettavaan ryhmähaastatteluun. Olen saanut opinnäytetyön toteuttajilta riittävästi tietoa opinnäytetyöstä, sen toteuttamisesta sekä siihen liittyvästä ryhmähaastattelusta. Olen saanut myös ennalta perehtyä opinnäytetyön tietosuojaselosteeseen. Mikäli minulla herää kysyttävää opinnäytetyöstä tai sen toteutuksesta haastattelun jälkeen, voin olla yhteydessä opinnäytetyön tekijöihin.

Ryhmähaastattelun toteuttajat tulevat nauhoittamaan haastattelun ja käyttävät saamaansa materiaalia ainoastaan opinnäytetyötä varten. Materiaali säilytetään asianmukaisesti sekä tuhotaan välittömästi opinnäytetyön valmistuttua. Haastattelu tullaan raportoimaan siten, että haastateltua ei voida tunnistaa. Haastateltua henkilöä ei voida tunnistaa myöskään valmiista opinnäytetyöraportista. Valmis opinnäytetyö tullaan julkaisemaan Theseus -palvelussa, ja on siellä julkisesti luettavissa.

Tämän lomakkeen allekirjoittamalla vahvistan, että osallistun opinnäytetyötä varten toteutettavaan ryhmähaastatteluun, annan luvan edellä mainittuihin asioihin sekä vakuutan saaneeni riittävästi tietoa opinnäytetyöstä ja ryhmähaastattelusta.

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Paikka ja aika